

**T.C.
TÜRK PATENT ENSTİTÜSÜ
PATENT DAİRESİ BAŞKANLIĞI**

TÜRKİYE'DE ve DÜNYADA FAYDALI MODEL KORUMASI

Uzmanlık Tezi

Işıl ÇİFÇİ

Ankara – 2001

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	1
I. BÖLÜM	
GİRİŞ.....	2
II. BÖLÜM	
1. BULUŞLARIN KORUNMASI.....	4
1.1 Buluşların Korunmasının Tarihsel Gelişimi.....	4
1.2 Buluşların Korunmasının Önemi.....	5
1.2.1 Buluş Yapmayı Özendirmesi Bakımından.....	6
1.2.2 Teknoloji Transferini Sağlaması Bakımından.....	7
1.2.3 Sınai Planlama ve Strateji Bakımından.....	8
1.3 Buluşların Korunması İçin Gerekli Şartlar.....	9
1.4 Buluşlar İçin Farklı Bir Koruma Türü: Faydalı Model Koruması..	9
2. DÜNYADA FAYDALI MODEL KORUMASI.....	10
2.1 Almanya’da Faydalı Model Koruması.....	13
2.2 Japonya’da Faydalı Model Koruması.....	18
2.3 Kore’de Faydalı Model Koruması.....	21
2.4 Macaristan’da Faydalı Model Koruması.....	22
2.5 Avrupa Birliği’nde Faydalı Model Koruması.....	24
2.5.1 Avrupa Birliği Komisyonunun Faydalı Model Korumasında Harmonizasyon İle İlgili Yayımladığı Yeşil Kitap..	25
2.5.2 Avrupa Birliği Komisyonunun Faydalı Model Korumasında Harmonizasyon İle İlgili Hazırladığı Direktif Önerisi.....	25

3. TÜRKİYE'DE FAYDALI MODEL KORUMASI.....	30
3.1 Türkiye'de Buluşların Korunmasının Tarihsel Gelişimi.....	30
3.1.1 1879-1923 Yılları Arasındaki Dönem.....	31
3.1.2 1923-1994 Yılları Arasındaki Dönem.....	31
3.1.3 1994'den Bugüne Kadarki Dönem.....	32
3.2 Türkiye'de Faydalı Model Koruması İle İlgili Mevzuat.....	33
3.3 Patent ve Faydalı Model Sistemleri Arasındaki Farklılıklar.....	41
3.4 KOBİ'ler ve Faydalı Model Korumasının KOBİ'lere Etkisi.....	43
3.5 Türkiye'de Faydalı Model Koruması İle İlgili İstatistikler.....	45
3.5.1 Faydalı Model Başvuru Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı	46
3.5.2 Faydalı Model Tescil Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı....	47
3.5.3 Faydalı Model Başvuru Sayılarının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına (IPC) Göre Dağılımı.....	48
3.5.3.1 1995 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı.....	49
3.5.3.2 1996 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı.....	50
3.5.3.3 1997 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı.....	51
3.5.3.4 1998 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı.....	52
3.5.3.5 1999 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı.....	53
3.5.3.6 2000 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı.....	54
III. BÖLÜM	
SONUÇ.....	56
KAYNAKLAR.....	59

ÖZET

“Türkiye’de ve dünyada faydalı model koruması” başlıklı bu tez çalışmasında, buluşların korunması gerekliliğinden yola çıkılmış, patent korumasına alternatif olarak buluşların korunmasında bir başka yol olan faydalı model koruması, dünyadaki ve Türkiye’deki uygulama şekilleri açısından incelenmiştir.

Bu tez çalışmasının amacı, dünyada ve Türkiye’de faydalı model korumasına ilişkin mevzuatın ve uygulamanın incelenmesi, karşılaştırılması, ülkemiz mevzuatı ve uygulaması açısından sonuçların çıkarılmasıdır. Böyle bir çalışmanın, hem uluslararası standartta bir mevzuata sahip olunabilmesi, hem de sistemin amacına uygun olarak çalıştırılabilmesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

I. BÖLÜM

GİRİŞ

İnsanoğlu tarihin ilk çağlarından beri sürekli daha iyi olanaklara ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olabilmek amacıyla elinde olan imkanları ve ürünleri geliştirmek ve yeni ürünler üretmek için yoğun çabalar ortaya koymuştur. Bu çabalar her zaman yeni ürünlerin ve teknolojilerin geliştirilmesine temel olmuştur. Her girişim, öncekinin ortaya koyduğu sonuçları daha ileri götürmüş ve elde edilen yeni sonuçlar sonrakilerin başlangıcı olmuştur. Bugünden sonra da her yeni çalışma yeni sonuçlar doğuracak ve bunların her biri teknolojiyi bugün vardığı noktadan daha da ileri götürecektir.[1]

Dünya milyonlarca teknik çözüm bekleyen konu ile doludur. Bu sorunlara çözüm bulunması amacıyla işletmelerin araştırma ve geliştirme bölümleri, laboratuvarları, bilim adamları ve uzmanları çalışmaktadır. Çözümler karşımıza bazen bir ürün, bazen bir yöntem olarak çıkmaktadır. Çözüm bazen doğada zaten mevcuttur ve sadece teşhis edilir.[2]

Teknoloji, bireyler için önemli olduğu kadar işletmeler ve devletler için de önemlidir. Teknoloji, firmaların rekabet gücünü arttıran önemli üretim faktörlerinden biridir. Dünyadaki tüm ülkelerin hedefi, ekonomik bakımdan gelişmiş olmak, bu gelişmişliği her zaman daha ileri götürmek ve kimi zaman da korumaktır. Ülkelerin ekonomik bakımdan gelişmesinde en önemli etkenin yeni teknolojilerin üretilmesi, teknolojik gelişmelerin sanayiye uygulanması ve bu geliştirmelerin diğer ülkelere pazarlanması olduğu tartışılmaz bir gerçektir.[1, 3]

Teknolojik gelişmeler sanayideki yenilikler ve buluşlardır. Bu yeniliklerin ve buluşların gerçekleştirilmesi ancak bunları gerçekleştirenler'e özel haklar ve ayrıcalıklar tanınması ve hakların korunması yolu ile teşvik edilebilir. Korunan bilgilerin yayınlanarak kamuoyuna yani herkese duyurulması yeni çalışmalar için hareket noktası oluşturur. Teknik alana giren buluşlar patent ile korunur. Buluşun konusu olan öğreti, beşeri gereksinimlerin ortaya çıkardığı soruna bir çözüm getirmelidir; yoksa sadece sorunu ortaya koyan, görüşleri aktaran ya da değerlendirmeler aşamasında kalan analizler patente konu bir buluş olarak kabul olunamaz.[2]

Teknolojik gelişmenin en önemli göstergelerinden biri olan buluşların korunmasının bir yolu da faydalı model koruması olup, bu tez çalışmasında, dünyada ve Türkiye'de faydalı model koruması incelenmiştir.

II. BÖLÜM

1. BULUŞLARIN KORUNMASI

1.1 Buluşların Korunmasının Tarihsel Gelişimi

Patent kelimesi Latince’de “açık, mühür ile kapatılmamış” anlamına gelir. Sözcük, İngiltere’de, önceleri “letter(s) patent” (litterae patentes), yani “açık, mühürle kapatılmamış mektup, berat” şeklinde kullanılmıştır. “Patent”, yani açık mektuplarla, imtiyazlar, inhisari haklar ve bazı mevkiler verilirdi. Letters patent en çok buluşlar için verildiğinden terim bir süre sonra buluş üzerindeki mutlak hakkı saptayan ve kanıtlayan resmi belge ile özdeşleşmiştir.[2]

Buluş sahibinin hakkını koruyan ilk kanuni düzenleme, 1474 yılında Venedik’te yapılmıştır. Dünyada patent korumasına ilişkin uygulamaların ikincisi ise 1624 yılında İngiltere’de yürürlüğe giren Tekeller Kanunu (The Statute of Monopolies) olmuştur. Fransa’da ilk patent kanunu 1791 yılında yürürlüğe girmiş ve bunu 1844 tarihli kanun takip etmiştir. Dünyada ilk uygulamaları başlatan ve mevzuatını sürekli yenileyen ülkelere baktığımızda, bunların başında Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa, Almanya ve Japonya’nın geldiğini görmekteyiz. Bu ülkelerin bugün dünyada sahip oldukları ekonomik ve teknolojik konuma gelmelerinde, patent korumasına verdikleri önemin rolü küçümsenemez.[2]

Türkiye’de ise ilk patent kanunu 1879’da yürürlüğe girmiştir. 1844 Fransız kanunundan esinlenilerek hazırlanan bu kanun, İhtira Beratı Kanunudur. Bu tarihsel gelişim incelendiğinde, dünyada patent koruması konusunda ulusal mevzuat oluşturma bakımından öncü ülkelere birinin Osmanlılar olduğu açıkça görülmektedir. Ancak, 551 Sayılı Patent

Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girdiği 27 Haziran 1995 tarihine kadar geçen 116 yıllık süre içinde patent korumasına ilişkin hemen hemen hiçbir gelişme gösterilmemiş sadece uluslararası anlaşmalara katılım düzeyinde kalınmıştır.[2]

Türkiye’de bugün patent koruması, 27 Haziran 1995 tarihinde yürürlüğe giren 551 Sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmelik hükümleri ile sağlanmaktadır.

1.2 Buluşların Korunmasının Önemi

Buluşların korunması, başvuru sahibine belirli bir süre için o buluşla ilgili olarak bir tekel hakkının verilmesi yolu ile olmaktadır. Patent sahibine verilen bu tekel hakkı, kendisinin izni olmaksızın üçüncü kişilerin o buluşu belirli bir süre üretmelerini, kullanmalarını, satmalarını, satışa sunmalarını ve ithal etmelerini engelleme hakkıdır.

Buluşların patentle korunması, sadece patent sahibine fayda sağlayan bir olgu değildir. Aynı zamanda, ülkesel boyutta ve hatta uluslararası alanda önemli işlevlere sahiptir. Buluşların patentle korunması, buluş sahibini özendirmenin yanı sıra, zihin ürünlerinin toplum bireylerince tanınabilmesini sağlayarak toplumsal ve kültürel gelişmeye katkıda bulunmaktadır. Bunun dışında, teknoloji transferini sağlayarak, yabancı yatırımları arttırarak ve sınai politikaların belirlenmesinde etkili olarak, ülkelerin ekonomik ve siyasi gelişimlerinde rol oynamaktadır. Sistemin uluslararası alanlardaki önemi de yadsınamayacak boyuttadır. Zaten birçok uluslararası ve bölgesel düzenlemeye konu olması, patent sisteminin uluslararası alandaki önemini ortaya koymaktadır.[4]

1.2.1 Buluş Yapmayı Özendirme Bakımından

İlk olarak “bilgi” şeklinde ortaya çıkan teknoloji, önceleri kendisini yaratan kişinin bilgisi dahilindeyken, daha sonra bu özelliğini değiştirerek, yeni kullanıcıların ayrıca bir yatırım yapmalarına gerek kalmadan topluma sunulmaktadır. Patent sisteminin temelindeki mantık, yeni teknoloji üretimi için teşvikte bulunmaktır; bunu da, patentli buluşun topluma açıklanmasına karşılık olarak, buluş sahibine, buluşu üzerinde sınırlı bir süre için tekeli bir hak sağlayarak gerçekleştirmektedir. Buluşun ticari olarak işletilmesini sağlayan tekeli haklar, buluşun yaratıcısının buluşunu, onu ortaya çıkaran araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yatırımını üstlenmeyen taklitçilerin herhangi bir müdahalesi olmadan kullanılmasını olanaklı hale getirir. Bu şekilde buluş sahibi araştırma ve geliştirme masraflarını karşılayabilmektedir. Böylece patent, teknoloji gelişimine yönelik yatırım yapılması için daha fazla risk altına girmeyi teşvik edici bir ekonomik politika aracı olmaktadır.[4]

Yeni teknoloji yaratılması için teşvikte bulunmanın yanı sıra, patent sistemi, fikrin ilk aşamasından, ticari veya endüstriyel olarak uygulanmasına kadar buluşların geliştirilmesine de olanak tanımaktadır. Patent verilmesiyle birlikte, buluş sahibi sınırlı bir süre, buluşun yaratılmasıyla ilgili ilk finansal riski üstlenmemiş olan kişilerin kontrolsüz rekabetine karşı korunmaktadır. Böylece, buluşun ticari usul veya ürüne dönüşmesi için gerekli risk sermayesinin güvenli bir şekilde yükseleceği ortam da sağlanmış olmaktadır. Patent sayesinde, patent sahibi kişi veya işletme, belirli bir süre rekabeti kendisinden uzak tutabilmekte; bundan elde ettikleri kazanç da, onlara kaynaklarını yeni buluşlar için kullanma olanağını vermektedir.[4]

Teknolojinin yaratılması ve geliştirilmesi, araştırma faaliyetine dayanmaktadır. Araştırma ve buluş yapma özendirildikçe, buna bağlı olarak teknolojik ilerleme sağlanabilecektir. Patent sisteminin kurulmadığı,

taklitçiliğe açık bir ülkede, işletmeler araştırma yapmayı tercih etmeyecekler, bunun risk ve masraflarını üstlenmek istemeyeceklerdir. Araştırma yapılmayan bir ortamda da teknolojik atılımların yapılması beklenemez.[4]

1.2.2 Teknoloji Transferini Sağlaması Bakımından

Yeni teknolojilere sahip olma, ülkelerin ekonomik gelişimlerinde çok önemli yeri olan kalkınmayla yakından ilişkili olması nedeniyle, bütün ülkelerce arzulanan bir hedeftir. Bu şekilde teknolojiye sahip olmanın bir yolu, ülkenin kendi olanaklarını kullanıp araştırma yaparak buluş faaliyetinde bulunması yani kendi çabasıyla, kendi koşullarını değerlendirerek teknolojisini geliştirmesi, ikinci yolu ise ülkenin kendi araştırma faaliyetine dayanmaksızın, başka ülkelerde geliştirilmiş olan teknolojiyi çeşitli kanallarla transfer etmesidir.[4]

Teknoloji transferi yani bir ülkedeki teknolojinin başka bir ülkeye edinilmesi, bu teknolojiye sahip olan ülkenin kar etmesine, teknolojisi olmayan ya da yetersiz olan ülkenin de teknolojiyi edinerek kalkınma yolunda adımlar atmasına yardımcı olmaktadır. Günümüzde ülkeler arasında teknoloji transferinin gerçekleştirilmesinde yabancı sermayeli yatırımlar etkin rol oynamaktadır. Özellikle ekonomik yönden büyük şirketler, araştırma faaliyetlerine daha çok fon ayırmakta, bu faaliyetlerden sonuç aldıkça da elde ettikleri kazancı yeni teknolojik araştırmalar için kullanmaktadırlar.[4]

Yabancı sermayeli büyük şirketler sadece gelişmekte olan ülkelere değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelere de teknoloji transferinde bulunmaktadırlar. Ancak, yabancı bir şirket bir ülkede yatırım yapmaya karar vermeden önce, o ülkedeki ortamı ekonomik, hukuki ve sosyal yönden araştırmak zorundadır. Bu aşamada ülkede sınai haklara ve dolayısıyla patent hakkına sağlanan koruma, yatırımcının yatırım kararını

olumlu yönde etkileyecektir. Maddi yönden önemli harcamalar yaparak ve fikri emeğini kullanarak belirli bir teknoloji seviyesine ulaşmış bir ülkenin, bu teknolojinin yabancı bir ülkede haksız kullanımına göz yumması beklenemez. Üretici kişi ya da işletme, ürettiği bir ürün için yatırım yapacağı ülkede etkin bir patent koruması bekleyecektir; ancak bu şekilde maddi ve manevi emek harcayarak ürettiği ürünün taklit edilmesini engelleyebilir. Yabancı finansmanın ve teknolojik gelişmenin ülke ekonomisine ve kalkınmaya etkisi düşünüldüğünde ülkede sağlanan etkin bir patent korumasının önemi çok açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.[4]

1.2.3 Sınai Planlama ve Strateji Bakımından

Uluslararası ticarete rekabet ortamı geliştikçe, sınai planlama ve stratejilerin geliştirilmesi daha da önem kazanmaktadır. Bu tür stratejik planlama, sanayileşme politikasının ve teknolojiye dayalı gelişmenin başarılı olarak uygulanması için önemlidir.[4]

Buluşların korunmasının bir önemi de, sınai planlama ve strateji konusunda ortaya çıkmaktadır. Patent dokümantasyonunda, etkili bir araştırma sonucu, tekniğin bilinen durumu belirlenebilmektedir. Belli bir teknik alanda, tekniğin bilinen durumunun belirlenmesi, tekniğin bu alanında yapılacak olan lüzumsuz tekrarlardan kaçınılmasını sağlayacaktır. Ayrıca, teknolojinin yeni gelişen alanları da belirlenebilecektir.[4]

Patent başvuruları üzerinde istatistiksel çalışmalar yapılarak, hangi ülkelerin hangi alanlarda faal olduğu, hangi sanayi alanlarında teknolojinin hızlı adımlarla ilerlediği ve hangi alanlarda teknolojinin durgunluk içinde bulunduğu belirlenebilir. Bu tür analizler sayesinde; gelecekteki sınai gelişmeler hakkında tahminler yapılabilir, pazar talebinin artmakta olduğu alanlar belirlenebilir, genel teknolojik gelişme gözlenebilir ve alınan yatırım kararlarının doğruluğu kontrol edilebilir.[4]

1.3 Buluşların Korunması İçin Gerekli Şartlar

Buluşlar, teknik alana girmeleri, yeni olmaları, ilgili olduğu teknik alandaki bir uzman tarafından tekniğin bilinen durumundan aşikar bir şekilde çıkarılamayan bir faaliyet sonucu gerçekleştirilmiş olmaları ve sanayiye uygulanabilir olmaları koşuluyla patent ile korunur. Patent konusu buluş, bir ürün veya bir usul olabilir.[5]

Ancak aşağıda verilen konular ve buluşlar, patentlenebilirlik kriterlerini taşıyor olsalar dahi patent verilerek korunmazlar (551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname - Madde 6).

- a) Keşifler, bilimsel teoriler, matematik metotları;
- b) Zihni, ticari ve oyun faaliyetine ilişkin plan, usul ve kurallar;
- c) Edebiyat ve sanat eserleri, bilim eserleri, estetik niteliği olan yaratmalar, bilgisayar yazılımları;
- d) Bilginin derlenmesi, düzenlenmesi, sunulması ve iletilmesi ile ilgili teknik yönü bulunmayan usuller;
- e) İnsan veya hayvan vücuduna uygulanacak cerrahi ve tedavi usulleri, insan veya hayvan vücudu ile ilgili teşhis usulleri.[5]

Ayrıca, kamu düzenine ve genel ahlaka aykırı olan buluşlar ve bitki ve hayvan türleri ile ilgili yöntemlere ve önemli ölçüde biyolojik esaslara dayanan bitki ve hayvan yetiştirilmesi usulleri ile ilgili buluşlar da patent verilerek korunmazlar (551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname - Madde 6(4)).[5]

1.4 Buluşlar İçin Farklı Bir Koruma Türü: Faydalı Model Koruması

Her ülkenin mevzuatında yer almamakla birlikte dünyada pek çok ülkede var olan bir başka koruma türü de faydalı model korumasıdır. Her ülkedeki uygulaması farklı olan faydalı model koruması, 27 Haziran 1995

tarihinde yürürlüğe giren 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Türkiye’de de uygulanmaya başlamıştır.

Faydalı model korumasında, patent korumasındaki haklarla aynı haklar verilmiş, ihlal durumlarında izlenecek yollar aynı olacak şekilde düzenlenmiştir. Yani genel anlamda, koruma türü benzerdir. Farklılıklar ise, tescil için aranan kriterlerde, koruma süresinde, korunacak konularda ve tescil öncesi uygulanan prosedürde belirginleşmektedir.

Faydalı model koruması, tescil işlem süresinin kısalığı ve düşük maliyeti ile patente alternatif bir koruma yöntemi olmuştur.

2. DÜNYADA FAYDALI MODEL KORUMASI

Daha önce de belirtildiği gibi, bugün pek çok ülkenin mevzuatında, faydalı model koruması yer almaktadır. Ancak, dünyada faydalı model korumasının uygulanma şekilleri konusunda bazı farklılıklar görülmektedir. Bu konuda Avrupa Birliği bazı çalışmalar yapmış ve Birliğe üye ülkelerin mevzuatlarında bir harmonizasyon sağlayıp, faydalı model koruması ile ilgili farklılıkları ortadan kaldırmayı hedeflemiştir. Bu amaca yönelik olarak da bir direktif önerisi hazırlamıştır.

Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatına (WIPO) düzenli olarak veriler gönderen ülkelerde, yıllara göre yapılan faydalı model başvuru sayıları ve faydalı model tescil sayıları sırasıyla Tablo 1 ve Tablo 2’de verilmiştir. Bu veriler, en son 1998 yılını kapsamaktadır. 1999 ve sonrası ile ilgili veriler henüz Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatına ulaşmamıştır.

	1994	1995	1996	1997	1998
Almanya	20.581	20.598	22.276	23.062	22.541
Avusturya	523	731	767	824	885
Bulgaristan	117	139	102	129	92
Çek Cumhuriyeti	1.607	1.474	1.314	1.370	1.327
Çin	45.511	43.741	49.604	50.129	51.397
Danimarka	476	496	475	493	489
Estonya	30	49	28	45	47
Finlandiya	647	545	637	577	596
İspanya	3.306	3.291	3.366	3.375	3.246
Japonya	17.531	14.886	14.082	12.048	10.917
Kazakistan	12	15	17	7	7
Kore Cumhuriyeti	39.790	59.856	68.822	45.809	28.896
Macaristan	351	376	366	322	316
Meksika	419	413	505	399	379
Moldova Cumhuriyeti	11	6	9	5	6
Polonya	2.430	2.163	1.853	1.641	1.599
Portekiz	149	125	106	86	81
Rusya Federasyonu	1.756	2.039	2.379	2.356	2.723
Slovakya	472	434	440	477	402
Türkiye	-	40	189	231	308
Uruguay	82	87	82	87	95

Tablo 1-Yıllara Göre Faydalı Model Başvuru Sayıları

Tablo 1'deki veriler incelendiğinde, Çin, Kore, Almanya ve Japonya'nın en çok faydalı model başvurusu yapılan ülkeler olduğu görülmektedir. Faydalı model başvurularının nispeten küçük geliştirmelere konu olan buluşlar için ve genellikle yerli sanayi tarafından yapıldığı göz önüne alındığında, bu ülkelerdeki küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişmişliğinin bu sayılarla doğru orantılı olduğu görülecektir.

	1994	1995	1996	1997	1998
Almanya	18.652	17.985	18.733	19.500	19.001
Avusturya	95	509	664	671	699
Bulgaristan	4	41	100	104	87
Çek Cumhuriyeti	1.637	1.470	1.152	1.499	1.185
Çin	32.819	30.471	27.171	27.338	33.903
Danimarka	471	416	430	441	304
Estonya	15	55	28	36	51
Finlandiya	588	560	452	544	510
İspanya	3.632	2.917	3.142	2.942	2.011
Japonya	53.885	63.966	95.481	50.108	35.513
Kazakistan	5	9	12	13	5
Kore Cumhuriyeti	7.817	8.148	9.191	13.713	25.717
Macaristan	257	254	316	248	214
Meksika	140	220	20	64	83
Moldova Cumhuriyeti	3	7	4	3	3
Polonya	906	1.004	1.053	908	1.002
Portekiz	119	273	60	64	100
Rusya Federasyonu	186	1.207	1.968	2.339	3.162
Slovakya	379	350	329	361	322
Türkiye	-	-	-	117	148
Uruguay	40	18	8	8	8

Tablo 2-Yıllara Göre Faydalı Model Tescil Sayıları

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde, faydalı model başvuru sayıları ile doğru orantılı olarak faydalı model tescil sayılarında da Çin, Kore, Almanya ve Japonya'nın en yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Ancak bu verilerde dikkati çeken unsur, Japonya'daki faydalı model tescil sayılarının büyüklüğüdür. Bunun nedeni ise, 1994 yılı öncesi Japonya'da uygulanan faydalı model sisteminin incelemeye dayalı bir sistem olması ve

geçmişten gelen başvuruların bu yıl ve sonrasında tescil edilebilmiş olmasıdır.

Bu tez çalışmasında, faydalı model korumasının dünyadaki uygulama şeklini incelemek için; faydalı model korumasıyla ilgili ilk çalışmaları yapan ve ilk sistemi kuran ülke olması nedeniyle Almanya, teknolojik gelişmişlikleri nedeniyle Japonya ve Kore, Türkiye'ye gerek ekonomik göstergeleri, gerek faydalı model sayıları ve gerekse Avrupa Birliğine aday ülke olması sebebiyle benzerlik gösteren Macaristan örnek olarak alınmıştır.

2.1 Almanya'da Faydalı Model Koruması

Alman Faydalı Model Kanunu 1 Ekim 1891 tarihinde yürürlüğe girmeden önce yeni ürünler, 11 Ocak 1876 tarihli Telif Hakkı ve Tasarım Kanunu veya 25 Mayıs 1877 tarihli Alman Patent Kanunu ile korunmakta idi. Ancak Alman Ticaret Mahkemesinin 1878 tarihli kararı; Tasarım Kanunun sadece estetik özellikleri koruyabileceği yönünde oldu. Böylece, buluş sahipleri teknik iyileştirmelerini sadece Patent Kanunu ile koruyabileceklerdi. Ancak yeni ve teknik ilerleme açısından faydalı olmalarına rağmen, küçük ölçekli buluşların patent korumasının gerektirdiği yüksek standartları karşılayamaması ve patent koruması maliyetinin küçük ve orta ölçekli girişimciler için çok yüksek olması nedeniyle bir Faydalı Model Kanunu çıkarılması gerektiği Patent Kanunu Revizyon Komisyonu tarafından kararlaştırılmış ve böylece ilk Alman Faydalı Model Kanunu 1 Ekim 1891 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[6]

İlk Alman Faydalı Model Kanununun ana özellikleri şunlar idi:

- (1) çalışan alet modellerinin ve faydalı kullanımlara ilişkin nesnelere korunması;
- (2) faydalı model başvurularının sadece şekli incelemeye tabi tutulması, esasa ilişkin bir inceleme yapılmaması;

(3) koruma süresinin üçer yıllık iki dönem halinde toplam altı yıl olması;

(4) ilk dönem ücretinin 15 Alman Markı, ikinci dönem ücretinin 60 Alman Markı olması;

(5) yenilik kriterinde sadece yayınlanan dokümanların ve yerli kullanımın dikkate alınması.[6]

Alman Patent Ofisince yenilikle ilgili bir araştırma raporu hazırlanmaması ve esasa ilişkin bir inceleme yapılmaması nedeniyle, bazı faydalı modellerin korunabilirliğine karar vermek mahkemelere bırakılmıştı.[6]

Bir faydalı model sistemi yaratmayı düşündüren ilk şey, tasarım ve patent arasındaki buluşlar için bir hakkın kavranmasıydı. Ancak, tasarım ve faydalı model arasında açık bir farklılık (estetik amaç – fonksiyonel amaç) olmasına rağmen, faydalı model ve patent arasında böylesine açık bir farklılık bulunmamaktadır. Çok açık bir şekilde belirlenmemekle birlikte, patent ve faydalı model koruması arasındaki en önemli farklılık, koruma kriterlerindeki gerekliliklerin faydalı model için daha düşük tutulmasıdır. Patent ve faydalı model arasındaki farklılığın açık bir şekilde tanımlanmamasının en önemli nedeni, reddedilen bir patent başvurusunun faydalı model başvurusuna dönüştürülebilme ve bir buluşun hem patentle hem de faydalı modelle korunabilme olanağıdır.[6]

İlk Alman Faydalı Model Kanunu, ürünün sadece şeklini ve biçimini korumaktaydı. Bu, bir ürünün, aynı şekil ve biçimde olduğu sürece, her kullanım için korunması anlamındaydı. Benzer bir yolla imal veya inşa edilmiş ama farklı şekildeki bir ürün, yeni bir koruma konusu olmaktaydı. Benzer kopyaların bu yolla yasal bir hal almasını engellemek için, patent korumasına benzer bir anlayış getirilmesi gerekliliği ortaya çıkmış ve bu nedenle şekil ve biçim yerine fonksiyonun ön plana çıktığı bir faydalı model koruması kabul edilmiştir. 1936 yılına kadar bir faydalı model

başvurusunda sadece çizim sunulması yeterli iken, o yıl yapılan bir reformla, korumayı belirleyen bir istem sunulması gerekliliği de getirilmiştir. 1938 yılında, Alman Yüksek Mahkemesinin, faydalı model ile makinelerin korunabileceği yönünde aldığı karar, tüm üretim usulleri ve bir makineler bütününe kapsamadığı için yetersiz kalmıştır. Faydalı Model Kanununda, 1986 ve 1990 yıllarında yapılan revizyonlarla bu eksiklik giderilmiş, hem makineler bütününe hem de usuller hariç her türlü buluşun faydalı model ile korunabilmesi olanağı sağlanmıştır. Dünyada başka hiçbir faydalı model sistemi orijinal halinden bu kadar farklı değildir. Diğer yandan, faydalı modelin sınai mülkiyet hakları içindeki doğru yerini tespit için bu kadar derin bir araştırma, Alman faydalı model sisteminden başka hiçbir faydalı model sisteminde yapılmamıştır.[6]

İlk Alman Faydalı Model Kanununda, faydalı model başvurusunun tescilinden önce hiçbir araştırma ve inceleme işleminin öngörülmemesi ve dolayısıyla bir hükümsüzlük başvurusu durumunda, mahkemelerin tescilli bir faydalı modelin geçerli olup olmadığına karar verememesi eleştirilere neden olmaktadır. Alman Yüksek Mahkemesinin, faydalı modelin mahkeme yoluyla hükümsüz kılınması durumunda lisans ücretlerinin geri ödenmeyeceğine karar vermesi, lisans haklarının geçerli olup olmadığını tam olarak bilmeyen lisans sahipleri açısından büyük sıkıntı yaratmaktaydı. 1936 yılında yapılan değişiklikle, faydalı modellerle ilgili hükümsüzlük işlemlerinin, mahkemelerin yanı sıra Patent Ofisinde de yürütülebileceği hükmü getirilmiştir. Hükümsüzlük işlemlerinin yürütüldüğü bu ikili yapı içinde, herhangi biri tarafından faydalı modelin geçersiz kılınması için başvuru için Patent Ofisi, ihlal durumunda hükümsüzlük başvurusunun değerlendirildiği yer ise mahkemeler olarak tanımlanmıştır. Bu yapı, yürürlükte olan Alman Faydalı Model Kanununda da hala geçerlidir (Madde 19).[6]

Günümüzde Almanya'da faydalı model koruması, en son 16 Temmuz 1998 tarihinde değiştirilmiş 1 Ocak 1987 tarihli Alman Faydalı Model Kanunu ve ilgili Yönetmelik hükümlerine göre uygulanmaktadır.[7]

Almanya'da patent korumasında buluşların konuları açısından uygulanan istisnalar, faydalı model korumasında da uygulanmaktadır. (Koruma kapsamı dışında bırakılan konular, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede belirtilen konular ile aynıdır.) Bunlara ek olarak, usullere ilişkin buluşlar, faydalı model ile korunmamaktadır.[8]

Faydalı model başvuruları şekli incelemeye tabi tutulmakta, buluşun içeriği ile ilgili bir inceleme yapılmamaktadır. Bunun yanı sıra son Kanun hükümlerine göre, herhangi bir kişi, faydalı model başvurusuna konu buluşun yenilik kriterini taşıyıp taşımadığına ilişkin bir araştırma talebi yapabilir. Ayrıca, buluşun içeriğine yönelik bir inceleme yapılmamakla birlikte, faydalı modelin bir ihlal davasına konu olması durumunda, karşı tarafın talebi üzerine esasa ilişkin inceleme yapılmaktadır.[8]

Tescil işlemleri, başvuru tarihinden itibaren yaklaşık iki üç ay sürmektedir. Faydalı modelin koruma süresi, üçüncü, altıncı ve sekizinci yılların sonunda yenileme ücretlerinin ödenmesi koşuluyla on yıl olarak belirlenmiştir.[8]

Faydalı model konusu buluş, yeni, buluş basamağı içeren ve sanayiye uygulanabilir olan bir buluş olmalıdır. Yasal mevzuat, bir buluş için hem faydalı model hem de patent başvurusu yapılabilmesine olanak tanımaktadır.[6]

Faydalı modele konu buluşun yeniliği araştırılırken, başvuru veya varsa rüçhan tarihinden önceki tarihli yazılı dokümanlar ve Almanya'daki kullanım dikkate alınır. Tekniğin bilinen durumunun tesbitinde, sözlü açıklamalar ve ülke dışındaki kullanımlar dikkate alınmaz. Patentten farklı

olarak faydalı modelde, buluşun içerdiği buluş faaliyetinde aranan düzey daha düşüktür. Bu düzey, salt el becerisini aşan bir yaratıcı nitelik olarak tanımlanmaktadır.[8]

Bir faydalı model, Faydalı Model Kanununda belirtilen koruma kapsamı dışındaki konulardan birine ait ise, yeni değil ise, buluş basamağı içermiyor ise veya sanayiye uygulanabilir değil ise geçersiz kılınır.[8]

Faydalı model ile sağlanan koruma, patent ile sağlanan korumada olduğu gibi, hak sahibinin izni olmaksızın buluşun üçüncü kişiler tarafından üretilmesi, satılması, satışa sunulması ve kullanılmasını (bu amaçla yapılan ithalat ve depolama dahil) engelleme şeklindedir. Korumanın kapsamının belirlenmesinde, başvurunun istemleri dikkate alınır. Bunun yanı sıra, tarifname ve varsa resimler, istemlerin yorumunda kullanılabilir.[8]

Aynı buluş için yapılan faydalı model ve patent başvuruları, başvuru tarihleri arasında en fazla oniki aylık bir süre olması koşuluyla birbirleri için rüçhan hakkı oluştururlar. Başvuru tarihinin önemi göz önüne alındığında, önce bir faydalı model başvurusu yapıp daha sonra oniki ay içinde bu başvuruya dayanan bir patent başvurusu yapmak, başvuru sahibi açısından çok yararlı olmaktadır. Özellikle patentlenebilirlik kriterleri açısından yapılan inceleme sonucunda patent başvurusu reddedilse bile faydalı model hakkının devam edebilecek olması başvuru sahibi açısından büyük bir avantajdır.[6]

Faydalı model, çok daha basit ve hızlı tescil işlemleri, düşük maliyeti ve yenilik ile buluş basamağı konusundaki katı olmayan kriterlerden dolayı patente göre daha avantajlıdır. Ancak, yöntem ve usullerin faydalı model koruması dışında bırakılması, koruma süresinin on yıl olması faydalı modelin patente göre dezavantajlarıdır.[8]

Almanya’da faydalı model başvuru ücreti 60 Alman Markı olup, bir talep olması durumunda yapılacak araştırmanın ücreti ise 520 Alman Markıdır. İlk üç yıllık koruma ücretsiz olup, yenileme ücretleri ödendiği takdirde koruma süresi toplam on yıl olacak şekilde uzatılabilir. İkinci üç yıllık korumanın ücreti 405 Alman Markı, bir sonraki iki yıllık korumanın ücreti 690 Alman Markı ve son iki yıllık korumanın ücreti de 1035 Alman Markıdır.[9]

2.2 Japonya’da Faydalı Model Koruması

Tüm ülkelerde olduğu gibi Japon Patent Hukuku Sisteminde de, sadece tüm dünyada yeni olan buluşların patentlenebilir oluşu, yurtdışında var olan teknolojinin üzerine yapılan küçük geliştirmelerin hiçbir şekilde korunmaması, Japonya’da yeni bir sistemin gündeme getirilmesine neden olmuştur. Bu yüzyıl başlarında henüz patentlenebilirlik kriterlerini taşıyan buluşların Japon yerli sanayisi tarafından gerçekleştirilememesi, yaratıcı faaliyetler açısından gerçekleştirilen küçük geliştirmelerin de patent sistemindeki kriterlerden dolayı korunmaması, yeni sistem arayışının en büyük nedeni olmuştur. Almanya’da 1891 yılında yürürlüğe giren Faydalı Model Kanunu, Alman yasama fikirlerinin birçok yerde olduğu gibi Japonya’da da yayılmasını sağlamış ve Japonya’da ilk Faydalı Model Kanunu 1905 yılında yürürlüğe girmiştir.[6]

İlk Japon Faydalı Model Kanununun ana özellikleri şunlar idi:

- (1) Koruma hakkının, ticari bir nesneye veya şekle ilişkin yararlı gelişmeler için elde edilebilmesi;
- (2) Patent kanunundan farklı olarak, yenilik kriterinde, sadece Japonya’da yeni olmasının yeterli olması;
- (3) Patent kanunundan farklı olarak, faydalı model sisteminin hakkın ilk başvuranda olduğu fikri üzerine kurulması;
- (4) İlk üç yıl ve devamında yenilenmesi halinde bir üç yıl daha olmak üzere koruma süresinin toplam altı yıl olması;

(5) Paris Sözleşmesine üye herhangi bir ülkenin vatandaşı olan yabancılar tarafından da faydalı model başvurusu yapılabilmesi;

(6) Gerekli koşullar sağlandığı sürece, bir buluşun hem faydalı modellerle hem de patentle korunabilmesi;

(7) Patentlerde olduğu gibi, faydalı modellerde de tescil öncesinde esasa ilişkin inceleme yapılması.[6]

1905 tarihli bu Faydalı Model Kanununda, ileriki tarihlerde bazı değişiklikler yapılmış, bunların içinde en önemlileri 1909 yılında yapılan değişiklik; reddedilen bir patent veya tasarım başvurusunun rüçhan hakkıyla beraber bir faydalı model başvurusuna dönüştürülebilmesi ve 1916 yılında yapılan değişiklik; ek bir dört yıl ile koruma süresinin on yıla çıkartılması olmuştur.[6]

1921 yılında sınai mülkiyet sisteminde yapılan bir reform ile özellikle faydalı model ve patent koruması arasındaki farklılıkların belirginleştirilmesi amaçlanmıştır. Bu anlamda özellikle faydalı modellerin birer küçük patent olduğu gibi bir yanlış düşünce ortadan kaldırılmaya çalışılmış ve faydalı modellerle sadece nesnelerin şeklinin, yapısının veya nesneler kombinasyonunun korunabileceği vurgulanmıştır. Reddedilen bir patent veya tasarım başvurusunun bir faydalı model başvurusuna dönüştürülebilmesi maddesine bir sınırlama getirilmiş, dönüştürme talebinin, red kararından itibaren otuz gün içerisinde yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bir başka önemli değişiklik ise, faydalı model koruma süresinin, başvuru tarihinden değil de tescil tarihinden itibaren on yıl olarak belirlenmesidir.[6]

Sanayideki Amerikan işgali, sınai mülkiyet sistemin tekrar gözden geçirilmesine neden olmuş ve 1959 yılında yeni bir Faydalı Model Kanunu çıkartılmıştır. Bu yeni kanunda en önemli değişiklik, yenilik kriteri ile ilgili yapılmış olup, bu kriterde eskisi gibi Japonya'da yeni olması dikkate alınmakla birlikte, yayınlanmış dokümanlarda bu ayırım ortadan

kaldırılmıştır. Bu kanunla ilgili olarak 1971 yılında yapılan değişikle; başvuru tarihinden itibaren onsekiz aylık sürenin dolması ile her başvurunun yayınlanacağı hükmü getirilmiş ve 1987 yılında yapılan değişikle; buluş bütünlüğünün korunması şartı ile bir faydalı model başvurusunda birden fazla bağımsız istem yapılabilmesi olanağı getirilmiştir.[6]

1980'li yılların sonlarında, patent başvuru sayısının faydalı model başvuru sayısını geçmesi ve özellikle yurtdışından Japonya'daki inceleme işlemlerinin çok yavaş olduğu konusunda eleştiriler gelmesi üzerine, 1994 yılında faydalı model sisteminde büyük değişiklikler yapılmıştır. Bu yeni sistemde, faydalı modeller incelemesiz olarak verilen haklar olarak tanımlanmış ve incelemesiz olarak verilen hakların suistimale açık olabileceği göz önüne alınarak koruma süresi altı yıla indirilmiştir. Aynı zamanda bu süre, başvuru tarihinden itibaren başlayacak şekilde belirlenmiştir.[6]

Her ne kadar, faydalı model başvuruları için, yenilik araştırması yapılsa da, herhangi bir kişi faydalı model başvurusunun yeniliğinin tesbiti için Japon Patent Ofisinden teknik görüş isteyebilir. Bu teknik görüş talebi, eğer faydalı model başvurusu birden fazla istem içeriyor ise, her bir istem için ayrı ayrı yapılmalıdır.[6]

Yürürlükte olan 1959 tarihli Faydalı Model Kanunu, en son 1997 yılında yapılan değişikliklerle son halini almıştır. Bu değişiklikler, sistemin özüne yönelik olmayan minör değişikliklerdir.[10]

Japonya'da faydalı model başvuru ücreti 14.000 Japon Yeni (1 Japon Yeni=0,0157 Alman Markı) olup, kayıt edilebilirliğe ilişkin bir rapor hazırlanması ücreti ise 42.000 Yen artı her bir istem başına 1.000 Yendir. İlk üç yıllık korumanın ücreti toplam olarak ödenecek olup, bu ücret her yıl için 7.600 Yen artı her bir istem başına 700 Yendir. Kalan üç yılın ücreti

ise yıllık olarak 15.000 Yen artı her bir istem başına 1.400 Yen olarak belirlenmiştir.[10]

2.3 Kore'de Faydalı Model Koruması

Kore'de ilk modern sınai ,mülkiyet sistemi, 1946 yılında, Ticaret, Sanayi ve Enerji Bakanlığı'nın Patent Ofisini kurması ile oluşmuştur. Kore'de faydalı model koruması, 1961 yılında yürürlüğe giren ve en son 1 Temmuz 1999 tarihinde değişiklikler yapılan Faydalı Model Kanunu hükümlerine göre uygulanmaktadır.[11]

Yürürlükte olan Kore Faydalı Model Kanunu, Japon Faydalı Model Kanunu ile çok büyük benzerlikler göstermektedir. Korunacak konular, Japon Faydalı Model Kanununda olduğu gibi Kore Faydalı Model Kanununda da usuller dışındaki buluşlar olarak belirlenmiştir. Buna göre, faydalı modellerle sadece nesnelere şeklinin, yapısının veya nesnelere kombinasyonunun korunabileceği vurgulanmıştır.[12]

Bir faydalı model başvurusu, başvuru tarihinden itibaren bir yıl içerisinde aynı konuda bir patent başvurusu yapıldığı takdirde, bu patent başvurusu için bir rüçhan hakkı oluşturur. Aynı zamanda, bir patent başvurusunun reddedilmesi durumunda, aynı konuya ait bir faydalı model başvurusu, patent başvurusunun reddedilmesinden itibaren otuz gün içerisinde yapılabilir.[12]

Faydalı model başvuruları için, 1 Temmuz 1999 tarihinde yapılan değişiklikten önce yenilik araştırması yapılmakta iken, bu tarihli değişiklik ile yenilik araştırması yapılmayıp sadece şekli inceleme yapılmaktadır. Ancak, herhangi bir kimse, bir faydalı model başvurusu ile ilgili olarak bir teknik değerlendirme talep edebilir. Bu teknik değerlendirme talebi, eğer faydalı model başvurusu birden fazla istemden oluşuyor ise, her bir istem

için ayrı ayrı yapılmalıdır. Bu değerlendirmenin sonunda, faydalı model korumasının devam edip etmeyeceğine karar verilir.[13]

Faydalı model başvurusunun yeniliğinin tesbitinde, Kore'de bilinen veya çalışan bir konu olup olmadığına bakılmakla birlikte, yayınlanmış dokümanlarda bu ayırım yapılmamakta ve tüm dünyadaki dokümanlar dikkate alınmaktadır.[12]

Kore'de faydalı model koruma süresi onbeş yıl olup, bu süre başvuru tarihinden itibaren başlamaktadır.[12]

Kore'de faydalı model başvuru ücreti 26.000 Won (1 Won=0,0016 Alman Markı) ve ek olarak 20 sayfadan sonraki her sayfa için 2.400 Won'dur. İlk üç yıllık korumanın ücreti yıllık 25.000 Won olup, üç istemden sonraki her istem için bu ücrete ayrıca 8.300 Won eklenir. 4 ila 6. yıllar için koruma ücreti yıllık 47.000 Won olup, üç istemden sonraki her istem için bu ücrete ayrıca 14.000 Won eklenir. 7 ila 9. yıllar için koruma ücreti yıllık 93.000 Won olup, üç istemden sonraki her istem için bu ücrete ayrıca 18.000 Won eklenir. 10 ila 12. yıllar için koruma ücreti yıllık 186.000 Won olup, üç istemden sonraki her istem için bu ücrete ayrıca 23.000 Won eklenir. 13 ila 15. yıllar için koruma ücreti yıllık 372.000 Won olup, üç istemden sonraki her istem için bu ücrete ayrıca 27.000 Won eklenir.[14]

2.4 Macaristan'da Faydalı Model Koruması

Macaristan'da faydalı model koruması, 1 Ocak 1996 tarihinde değiştirilmiş olan 1991 tarihli Macar Faydalı Model Kanunu hükümlerine göre uygulanmaktadır.[15]

Bu kanuna göre faydalı model ile korunacak buluşlar; yeni, buluş basamağı içeren ve sanayiye uygulanabilir olan buluşlar olarak tanımlanmış, korunacak konular; nesnelerin konfigürasyonu veya yapısı

ya da nesnelere kombinasyonu olarak belirlenmiştir. Nesnenin estetik dizaynı, bitki çeşitleri ve hayvan türleri koruma kapsamı dışında bırakılmıştır. Ayrıca, konusu itibarıyla kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı buluşlar da koruma kapsamı dışında bırakılmıştır.[15]

Bir patent başvurusu yapıldıktan sonra bir yıl içerisinde aynı konuda bir faydalı model başvurusu yapıldığı takdirde, bu patent başvurusu, faydalı model başvurusu için bir rüçhan hakkı oluşturur. Aynı zamanda, patent başvurusunun tescil edilmesi durumunda, aynı konuya ait faydalı model başvurusu geri çekilmiş sayılır.[15]

Macar Faydalı Model Kanunu hükümlerine göre, faydalı model başvurusu için esasa ilişkin bir inceleme yapılmamakta, sadece şekli inceleme yapılmaktadır. Bu inceleme sırasında, başvuru unsurlarının tam olup olmadığı, buluş konusunun faydalı model koruması kapsamına girip girmediği, sanayiye uygulanabilir olup olmadığı, toplum düzeni ve genel ahlaka aykırı olup olmadığı, buluş bütünlüğü taşıyıp taşımadığı, rüçhan talebinin yerinde olup olmadığı incelenir.[15]

Faydalı model başvurusunun yeniliğinin tesbitinde, Macaristan'da kullanılan bir konu olup olmadığına bakılmakla birlikte, yayınlanmış dokümanlarda bu ayırım yapılmamakta ve tüm dünyadaki dokümanlar dikkate alınmaktadır.[15]

Macaristan'da faydalı model koruma süresi on yıl olup, bu süre başvuru tarihinden itibaren başlamaktadır.[15]

Macaristan'da faydalı model başvuru ücreti, buluş sahibi ve başvuru sahibinin aynı kişi olup olmamasına göre değişmektedir. Buluş sahibi ve başvuru sahibi aynı kişi ise; başvuru ücreti 4.000 Forint (1 Forint=0,0080 Alman Markı) ve on istemden sonraki her bir istem için 250 Forint olup, yıllık ücretler ise ilk beş yıl için yıllık 5.000 Forint, sonraki beş yıl için ise

yıllık 7.500 Forint olarak belirlenmiştir. İlk yılın yıllık ücreti ödenirken ayrıca, tarifname takımının altı sayfadan sonraki her sayfası için 500 Forint ödenmesi gerekmektedir. Buluş sahibi ve başvuru sahibi aynı kişi değil ise; başvuru ücreti 16.000 Forint ve on istemden sonraki her bir istem için 1.000 Forint olup, yıllık ücretler ise ilk beş yıl için yıllık 20.000 Forint, sonraki beş yıl için ise yıllık 30.000 Forint olarak belirlenmiştir. İlk yılın yıllık ücreti ödenirken ayrıca, tarifname takımının altı sayfadan sonraki her sayfası için 2.000 Forint ödenmesi gerekmektedir.[16]

2.5 Avrupa Birliği'nde Faydalı Model Koruması

Avrupa Birliğine üye bazı ülkelerin (Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İspanya, Portekiz, İtalya, Yunanistan) mevzuatlarında faydalı model koruması yer almakta ancak farklı şekillerde uygulanmaktadır. Bazı üye ülkelerin (Hollanda, İngiltere, İsveç, Lüksembourg, İrlanda) mevzuatlarında ise faydalı model koruması yer almamaktadır.[17]

Faydalı model koruması uygulayan Avrupa Birliğine üye ülkelerin mevzuatlarındaki en önemli farklılık, faydalı modelin koruma süresinde ortaya çıkmaktadır. Faydalı model koruma süresi; Fransa ve Belçika'da 6 yıl, Yunanistan'da 7 yıl, Danimarka, Almanya, Finlandiya, Avusturya, İtalya ve İspanya'da 10 yıl, Portekiz'de 15 yıl olarak belirlenmiştir.[18]

Avrupa Birliğine üye ülkeler, faydalı model korumasında aranacak buluş basamağının seviyesi konusunda da fikir birliğine varamamışlardır. Belçika, Hollanda ve Fransa patent korumasındaki ile aynı düzeyde bir buluş basamağı kriteri olması gerektiğini dile getirmekte, İngiltere de bu yaklaşıma sıcak bakmakta, ancak Portekiz, İspanya, İtalya, Danimarka, Finlandiya, Almanya, Avusturya, İrlanda, İsveç ve Yunanistan faydalı model korumasında bu kriterin seviyesinin daha düşük tutulması gerektiğini dile getirmektedirler.[18]

2.5.1 Avrupa Birliği Komisyonunun Faydalı Model Korumasında Harmonizasyon İle İlgili Yayımladığı Yeşil Kitap

Avrupa Komisyonu Temmuz 1995'te, faydalı modeller konusunda Avrupa Birliği hukukunun harmonizasyonunun sağlanması amaçlı bir yeşil kitap yayımlamıştır. Bu kitapta, Komisyonun faydalı model koruması ile ilgili yaptığı çalışmalar rapor edilmiştir. Faydalı model korumasının ağırlıklı olarak, küçük geliştirmelerini korumak isteyen küçük ve orta ölçekli firmalar tarafından tercih edildiği ancak ulusal mevzuatlardaki farklılıklardan dolayı, Avrupa Birliğine üye devletler arasındaki sınır ötesi ticarete sıkıntılar yaşandığı, bunun da tek pazar anlayışıyla ters düştüğü belirtilmiştir. Bu yüzden harmonizasyonun kaçınılmaz olduğu ve ilgili tüm tarafların görüşleri alınarak çalışmalar yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kitapta özellikle, faydalı model korumasının daha hızlı ve daha ucuz bir koruma sağlayabilmesi için, koruma düzeyinin patentinkinden daha düşük olması, aranacak buluş basamağı kriterinin seviyesinin de patenteinkinden daha düşük düzeyde olması gerektiğinin altı çizilmiştir.[19]

2.5.2 Avrupa Birliği Komisyonunun Faydalı Model Korumasında Harmonizasyon İle İlgili Hazırladığı Direktif Önerisi

Avrupa Birliği Komisyonu, 'buluşların faydalı modellerle korunmasına ilişkin yasal düzenlemeler' konusunda bir direktif önerisi hazırlayıp 12 Aralık 1997 tarihinde Avrupa Parlamentosu ve Konseyine sunmuştur. Ekonomik ve Sosyal Komite görüşünü 27 Mayıs 1998 tarihinde sunmuş, Avrupa Parlamentosu da 12 Mart 1999 tarihinde, bu görüşler dikkate alınarak hazırlanan değiştirilmiş bir direktif önerisini onaylamıştır.[20]

Bu değiştirilmiş direktif önerisinin amacı, Avrupa Birliğine üye ülkelerin faydalı model koruması ile ilgili mevzuatlarının harmonizasyonunu sağlamak ve böylece, mevzuat farklılıklarından kaynaklanan sıkıntıları gidermektir. Topluluk sanayisinin rekabetçi

olmasını sağlamak, yaratıcılığın endüstriyel potansiyelinin en iyi şekilde tüketilmesine ve araştırma ve geliştirme politikaları üretmeye yardımcı olmak, pazar ihtiyaçlarına hızla cevap vermesi ve yaratıcılığı ile stratejik rol oynayan küçük ve orta ölçekli firmaların küçük geliştirmelerini kısa sürede, düşük maliyetle korumak ilkeleri bu direktif önerisinin şekillenmesinde temel oluşturmuştur.[20]

6 bölüm ve 30 maddeden oluşan bu değiştirilmiş direktif önerisinin ilk bölümünde genel hükümler yer almış; faydalı model korumasının tanımı, yeni, buluş basamağı içeren ve sanayiye uygulanabilir olan ürün ve usullere ilişkin buluşlar için elde edilebilir olduğu şeklinde yapılmış ve bu direktif önerisinin amacının, üye devletlerin buluşların faydalı model ile korunmasına ilişkin mevzuatlarını uyumlu hale getirmek olduğu belirtilmiştir.[20]

İkinci bölümde faydalı model korumasının kapsamına ilişkin hükümler yer almış; buluş olarak kabul edilemeyeceği için faydalı model ile korunamayacak konular; keşifler, bilimsel teoriler ve matematik metotları, estetik niteliği olan yaratmalar, zihni ve ticari faaliyetlere ilişkin plan, usul ve kurallar, bilginin sunulması şeklinde belirlenmiş ayrıca faydalı model ile korunamayacak buluşlar da; bazı veya tüm üye ülkelerin kanun veya yönetmeliklerine göre konusu kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı buluşlar, biyolojik maddelere ilişkin buluşlar ve kimyasal veya farmasötik ürün veya usullere ilişkin buluşlar şeklinde belirlenmiştir. Bu bölümde ayrıca, yenilik, buluş basamağı ve sanayiye uygulanabilirlik kriterleri açıklanmıştır. Buna göre; tekniğin bilinen durumuna dahil olmayan buluşlar yenidir. Tekniğin bilinen durumu, faydalı model başvurusunun başvuru tarihinden önce kamu tarafından ulaşılabilir olan tüm yazılı, sözlü açıklamalar, kullanımlar veya diğer kaynaklar olarak tanımlanmıştır. Bir buluşun, tekniğin bilinen durumu göz önüne alındığında, ürün ve usulün yapımında pratik ve teknik bir avantaj sergilediği ve bunun da tekniğin o alanındaki uzman bir kişi için çok aşikar olmadığı durumda, o buluşun buluş basamağı içerdiği kabul

edilmiştir. Bir buluşun, tarım dahil herhangi bir sanayi alanında yapılır veya kullanılır olması durumunda sanayiye uygulanabilir bir buluş olduğu belirtilmiş ancak insan veya hayvan vücuduna uygulanacak cerrahi ve tedavi usulleri ile insan veya hayvan vücudu ile ilgili teşhis usullerinin sanayiye uygulanabilir buluşlar olarak sayılmayacağı vurgulanmıştır.[20]

Üçüncü bölümde faydalı model başvurusuna ilişkin hükümler yer almış; başvuru sırasında, başvurunun tescilinin talep edildiği bir dilekçe, buluşu anlatan bir tarifname, bir veya daha fazla istemler, tarifname veya istemlerde atıfta bulunulan resimler, özet ve başvuru ücretinin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bölümdeki diğer maddelerde, başvuru sırasında verilmesi gerekli olan unsurlara ilişkin açıklamalar yer almış, rüçhan hakkı oniki ay olarak tanımlanmış, başvurunun tek bir buluş kavramına ilişkin olması yani buluş bütünlüğüne sahip olması gerektiği belirtilmiş, başvuruların şekli incelemeye tabi tutulacağı, yenilik, buluş basamağı ve sanayiye uygulanabilirlik kriterleri açısından incelenmeyeceği vurgulanmıştır. Bu bölümde harmonizasyonla ilgili en önemli madde, araştırma raporuna yönelik olan maddedir. Bu maddede, faydalı model başvuruları için normal prosedürde yer almamakla birlikte, başvuru sahibinin veya herhangi bir ilgili tarafın talebi üzerine, ücretinin ödenmesi koşuluyla yetkili kurum tarafından bir araştırma raporu düzenleneceği ve gerektiği durumda, bu görevin yetkili kurum tarafından başka bir kurumun sorumluluğuna verilebileceği hükmü yer almaktadır. Ayrıca, faydalı model hakkına ilişkin bir hukuki dava durumunda, eğer daha önceden düzenlenmemiş ise bir araştırma raporu hazırlanmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir.[20]

Dördüncü bölümde faydalı modelin etkilerine ilişkin hükümler yer almış; koruma süresi, korumadan doğan hakkın kapsamı, hakkın tüketimi ve diğer tür korumalarla olan ilişkisi ile ilgili maddelere yer verilmiştir. Koruma süresi, başvuru tarihinden itibaren altı yıl olarak belirlenmiştir. Bu sürenin bitiminden en geç altı ay öncesine kadar başvuru sahibinin bir

talep yapması durumunda iki yıllık ek bir koruma sağlanacağı ancak bunun için o buluşa ait mutlaka bir araştırma raporu talep edilmesi gerektiği, iki yıllık uzatmanın bitiminden en geç altı ay öncesine kadar bir talep yapılması durumunda da son bir iki yıllık koruma daha sağlanacağı vurgulanmıştır. Bir faydalı modelin, hiçbir durumda, başvuru tarihinden itibaren on yıldan fazla korunamayacağı hükmü yer almıştır. Faydalı model hakkının kapsamı ile ilgili maddeye göre; faydalı model konusu buluşun bir ürün olması durumunda, faydalı model sahibinin, kendisinin izni olmaksızın üçüncü kişileri, o ürünün üretilmesi, kullanılması, satışa sunulması, satılması veya ithal edilmesi konusunda engelleme hakkı vardır, faydalı model konusu buluşun bir usul olması durumunda da, faydalı model sahibinin, kendisinin izni olmaksızın üçüncü kişileri, o usulün kullanılması, direkt olarak o usulle elde edilecek ürünlerin kullanılması, satışa sunulması, satılması veya ithal edilmesi konusunda engelleme hakkı vardır. Ancak, yapılan faaliyetlerin ticari amaçlı olmaması ve deneysel amaçlı olması durumunda, bu hak geçerli olmayacaktır. Faydalı model sahibi, sahip olduğu hakkın üzerinde devir, lisans gibi yasal tasarruflarda bulunabilir. Zorunlu lisans hallerinde, patentlerde uygulanan hükümler aynen geçerli olacaktır. Faydalı model, tescil yayınından itibaren tam bir etkiye sahip olacaktır. Faydalı model hakkının tüketilmesi ile ilgili maddeye göre; faydalı model sahibi veya onun izni ile topluluk pazarında satışa sunulmuş olan tescilli ürünlerle ilgili fiiller, faydalı modelden doğan hakkın kapsamı dışında kalacak ancak satışa sunmanın topluluk dışında olması durumunda, faydalı model hakkı bu fiilleri de kapsayacak şekilde olacaktır. Bu direktif önerisinin hükümlerinin, hiçbir şekilde Topluluk kanunu hükümlerine veya üye ülkelerin ilgili tasarım, telif hakkı, patent, yarı iletken ürünlerin topografyaları ve haksız rekabet gibi kanunlarının hükümlerine zarar vermeyecek şekilde olduğu vurgulanmıştır.[20]

Beşinci bölümde faydalı model için çifte koruma, yürürlükten kalkma ve hükümsüzlük halleri ile ilgili hükümler yer almıştır. Çifte koruma ile ilgili maddede; aynı buluşun, hem faydalı model hem de patent başvurusuna

konu olabileceği ancak o konudaki patentin tescili ve yayımı ile birlikte tescil edilmiş olan faydalı modelin etkisiz olacağı belirtilmiştir. Faydalı modelin yürürlükten kaldırılması ile ilgili maddede; koruma süresinin dolması veya hak sahibinin hakkından vazgeçmesi veya ilgili ücretlerin süresi içerisinde ödenmemesi durumunda faydalı modelin yürürlükten kaldırılacağı belirtilmiştir. Faydalı modelin hükümsüzlük halleri ile ilgili maddede; faydalı modele konu buluşun korunabilirlik kriterlerine haiz olmadığı veya başvurunun bu alanda uzman bir kişi tarafından buluşun uygulanabileceği şekilde yeterince açık yazılmadığı veya faydalı model kapsamının ilk başvurunun kapsamını aştığı veya koruma kapsamının genişletildiği durumlarda, faydalı modelin hükümsüz kılınmasına ilişkin bir talep yapılabileceği belirtilmiş, hükümsüzlüğü gerektiren hallerin faydalı modelin bir kısmı için geçerli olması durumunda, faydalı model hakkının sınırlandırılacağı vurgulanmıştır.[20]

Direktif önerisinin son bölümünde nihai hükümler yer almış; direktifin resmi gazetede yayımlandıktan sonraki yirminci günde yürürlüğe gireceği, direktifin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde de, üye ülkelerin bu direktifle uyumlu olacak şekilde yeniden düzenleyecekleri yasal mevzuatlarını yürürlüğe sokmaları gerektiği, bu iki yıllık sürenin dolmasından sonraki üç yıl içinde de, Komisyonun Avrupa Parlamentosu ve Konseyine direktifin sonuçları ve varsa yapılması gereken iyileştirmeler konusunda bilgi vereceği belirtilmiştir.[20]

Direktif, yukarıda açıklanan son şeklini alıncaya kadar, ilk direktif önerisi üzerine Avrupa Parlamentosunun verdiği görüşler, Komisyon tarafından değerlendirilmiş ve bir kısım öneriler kabul edilirken bir kısım öneriler reddedilmiştir. Değiştirilmiş direktif önerisi hazırlanırken mümkün olduğunca Parlamentosunun değişiklik önerileri dikkate alınmaya çalışılmıştır. Ancak bazı öneriler, direktif önerisinin amacı harmonizasyon olduğundan, amacı aştıkları gerekçesiyle reddedilmiş, bazı öneriler de doğru bulunmadığından dolayı reddedilmiştir. Avrupa Parlamentosu

toplam 34 değişiklik önerisinde bulunmuş, bunlardan 20 tanesi tam olarak, 5 tanesi kısmen kabul edilmiş, 9 tanesi de reddedilmiştir. Reddedilen en önemli öneri, faydalı model ile korunacak buluşların kapsamını belirlemek konusunda olmuştur. Parlamento tarafından, faydalı model ile korunacak buluşların, yapılar, mekanizmalar ve konfigürasyonlar olarak tanımlanması, böylece maddeler ve usullerin koruma kapsamından çıkarılması önerilmiştir. Bu öneri, modası geçmiş, çoğu üye devletin eski kanunlarında yer alan, birçoğunun değiştirdiği bir konu olarak değerlendirilmiş, ilgili tarafların büyük çoğunluğunun maddeler ve usulleri faydalı model koruması kapsamı içinde tutmayı istediği vurgulanmış, bu nedenlerle öneri reddedilmiştir.[20]

Mart 2000'de Avrupa Birliği'ne üye 15 ülkenin 7'sinin karşı görüş bildirmesi üzerine, değiştirilmiş direktif önerisi üzerindeki görüşmelerin askıya alınmasına ve önceliğin topluluk patenti konusuna verilmesine karar verilmiştir.[21]

3. TÜRKİYE'DE FAYDALI MODEL KORUMASI

3.1 Türkiye'de Buluşların Korumasının Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de buluşların korunmasının tarihsel gelişimi; 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu ile patent korumasının başlatılmasından 1923'e kadar olan dönem, 1923-1994 yılları arasındaki dönem ve Türk Patent Enstitüsü'nün kuruluşu sonrasındaki (1994'ten bugüne kadar olan) dönem olmak üzere üç bölümde incelenebilir.[22]

3.1.1 1879-1923 Yılları Arasındaki Dönem

1844 tarihli Fransız kanunundan esinlenilerek hazırlanan 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu ile patent korumasını başlatan Osmanlı Devleti, dünyada patent korumasını yasaya dayandıran ilk ülkeler arasındadır. Tarihsel gelişimde ilk bölüm olarak değerlendirilebilecek olan 1923'e kadarki dönemde, bu konuda başka bir gelişme olmamıştır.[22]

3.1.2 1923-1994 Yılları Arasındaki Dönem

Yeni bir siyasi dönemin başlangıcı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihi olan 29 Ekim 1923 tarihinden sonraki ikinci bölüm gelişmelerin ilki 10 Ekim 1925 tarihinde "Sınai Mülkiyetin Uluslararası Korunması Hakkında Birlik Oluşturan Paris Sözleşmesi"nin Lahey Metnine katılımıdır.[22]

21 Mayıs 1955 tarih ve 6563 sayılı Kanun ile, Türkiye'nin 6 Haziran 1947 tarihinde Lahey'de kurulan Milletlerarası Patent Enstitüsü (Avrupa Beratlar Enstitüsü)'ne katılımı onaylanmış, 17 Ağustos 1955 tarih ve 4/5709 sayılı İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi ile de bu Enstitüye üye olunmuştur. (Daha sonra 1977 yılında, Avrupa Patent Sözleşmesinin yürürlüğe girmesiyle birlikte, Türkiye dışındaki Milletlerarası Patent Enstitüsü'ne üye tüm ülkeler Avrupa Patent Sözleşmesine katıldıkları için, Lahey'deki Milletlerarası Patent Enstitüsü kapanmıştır.)[22]

1879 tarihli İhtira Beratı Kanununda patent koruması kapsamında yer alan ilaç üretim usulleri ve ürünleri, 8 Mayıs 1961 tarih ve 51 sayılı Kurucu Meclis Kararı ile patent koruması kapsamından çıkartılmıştır.[22]

Ayrıca bu dönemde Türkiye, 1967 yılında imzalanan "Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO) Kuruluş Anlaşması"na 1976 yılında katılmıştır.[22]

3.1.3 1994'den Bugüne Kadarki Dönem

1990'lı yılların başlarında Türkiye; bir yandan Avrupa ile Gümrük Birliği müzakerelerini, diğer yandan Dünya Ticaret Örgütü Kurulu Anlaşması görüşmelerini sürdürürken, gelecekte uluslararası ticaretin sınıai mülkiyet haklarının etkin ve uluslararası standartta korunması temeline dayandığını görmüş, bu hakları etkin biçimde korumayan ülkelerin ekonomik güçlükler ve belki de çöküntüler yaşayacağı gerçeğini saptayarak, Türkiye'de etkin bir sınıai mülkiyet koruması için gerekli tüm sistemi, gelişmiş ülkelere eşdeğer biçimde kurmayı hedeflemiştir. Bu hedefe ulaşmanın ilk adımı, Türk Patent Enstitüsünün, 24 Haziran 1994 tarihinde, 544 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmasıdır. Türk Patent Enstitüsü'nün kurulmasından hemen sonra, 24 Haziran 1994 tarihinden 7 Kasım 1995 tarihine kadar geçen bir buçuk yıl gibi çok kısa bir sürede 2 Kanun, 6 Kanun Hükmünde Kararname, 2 Bakanlar Kurulu Kararı, 14 Yönetmelik ve 2 Tebliğden oluşan yeni sınıai mülkiyet hakları mevzuatı yürürlüğe konmuştur. Ayrıca bu dönemde Türkiye, 29 Temmuz 1994 tarih ve 94/5903 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Sınıai Mülkiyetin Uluslararası Korunması Hakkında Birlik Oluşturan Paris Sözleşmesi"nin Stockholm Metnine katılmış ve anılan metin 1 Şubat 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[22]

Türk Patent Enstitüsü 1995 yılından sonra da çalışmalarını sürdürmüş, 7 Temmuz 1995 tarih ve 4115 sayılı Kanunla 1970 tarihli "Patent İşbirliği Anlaşması"na (PCT) katılım gerçekleşmiş ve anılan Anlaşma 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[22]

12 Temmuz 1995 tarih ve 95/7094 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye, 1971 yılında imzalanan "Patentlerin Uluslararası Sınıflandırmasına İlişkin Strasbourg Anlaşması"na katılmış ve anılan Anlaşma 1 Ekim 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[22]

5 Ağustos 1997 tarih ve 97/9731 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'nin "Mikroorganizmaların Uluslararası Saklanması İlişkin Budapeşte Anlaşması"na katılım kararı verilmiş ve anılan Anlaşma 30 Kasım 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[22]

1 Ocak 1999 tarihinden itibaren, 8 Mayıs 1961 tarih ve 51 sayılı Kurucu Meclis kararı ile patent koruması dışında tutulan ilaç üretim usulleri ve ürünleri, patent koruması kapsamına alınmıştır.[22]

Bu alanda gerçekleşen son gelişme ise, Avrupa Patent Sözleşmesi'nin, 1 Kasım 2000 tarihinde Türkiye'de yürürlüğe girmesidir.

27 Haziran 1995 tarihinde yürürlüğe giren, 551 Sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve Kanun Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şekli Gösterir Yönetmelik ile Türkiye'de ilk defa faydalı model kavramı oluşturulmuştur.

3.2 Türkiye'de Faydalı Model Koruması İle İlgili Mevzuat

Türkiye'de faydalı model koruması, 27 Haziran 1995 tarihinde yürürlüğe giren 551 Sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve bu Kanun Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şekli Gösterir Yönetmelik hükümlerine göre uygulanmaktadır. "Faydalı Model Belgeleri" ile ilgili hükümler, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin onbirinci kısmında toplam 17 maddede düzenlenmiştir.

"Faydalı Model Belgesi" hukukumuzda yeni giren bir kavramdır ve bu belgenin verileceği buluşlar, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede patentler ile birlikte koruma altına alınmıştır. Patent ve faydalı model belgesinin aynı yasal düzenlemeyle korunmasının nedeni, iki belgenin de aynı amaca hizmet etmesidir. Bu durum, Kanun Hükmünde Kararnamenin amaç ve kapsamını belirleyen 1 inci maddesinde şu şekilde ifade

edilmektedir: “Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı, buluş yapma faaliyetini özendirmek, buluşların sanayiye uygulanması ile teknik, ekonomik ve sosyal ilerlemenin gerçekleştirilmesini sağlamak için buluşlara patent veya faydalı model belgesi vererek korumaktır.” Maddeden anlaşılacağı gibi, patent ve faydalı model belgeleri farklı nitelikteki buluşlara; ancak aynı amaçla verilmektedir. Nitekim bu durum, 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin genel gerekçesinde de belirtilmiştir. Gerekçede ayrıca, “Türk mevzuatı bakımından çok yeni bir hukuki müessese olan faydalı modellerin ayrı bir kanunda düzenlenmesinin, patentle ilgilenen az sayıdaki kişi ve kurumların dahi bu olguyu gözden kaçırma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasından” söz edilmektedir. Bunun yanı sıra gerekçede faydalı model korumasının yararları;

- zaman ve masraf açısından patent verilmesine oranla daha elverişli olması,
- küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin mütevazı buluşlarının korunarak ekonomik varlıklarını sürdürmelerine hizmet etmesi,
- tecavüz fiillerine karşı patent korumasına oranla daha çabuk ve seri hizmet görmesi,
- en üst düzeydeki teknolojik alana ait buluşların yanı sıra, üretimi arttıran, basitleştiren, kalitesini yükselten ve üretim usul ve uygulamasını değiştirerek çevre kirliliğini azaltan küçük buluşların da teknik gelişime önemli katkıları olması şeklinde ifade edilmiştir.[4]

551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 154 üncü maddesi, faydalı model belgesi verilerek korunan buluşları şu şekilde tanımlamaktadır: “Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin 156 ncı maddesi hükmüne göre yeni olan ve 10 uncu madde anlamında sanayiye uygulanabilen buluşlar, faydalı model belgesi verilerek korunur”.[4, 5]

551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 6 ncı maddesi hükümlerine göre, patent koruması dışında bırakılan konular, faydalı

model koruması dışında da bırakılmıştır. Ancak bunlara ek olarak, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 155 inci maddesinde; buluş konusu usuller ve bu usuller sonucu elde edilen ürünler ile kimyasal maddelerin faydalı model ile korunamayacağı açıkça belirtilmektedir.[5]

Faydalı model belgesi verilerek korunacak buluşların sanayiye uygulanabilirliği, patent verilmesi için geçerli olan 10 uncu maddeye göre (Buluş, tarım dahil sanayinin herhangi bir dalında üretilebilir veya kullanılabilir nitelikte ise, sanayiye uygulanabilir olduğu kabul edilir.) belirlenmektedir.[4]

Faydalı modellerde aranacak “yenilik kriteri” ile ilgili hükümler, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 156 ncı maddesi ile düzenlenmiştir. Yenilik kriteri, patent ve faydalı model belgeleri için ayrı ayrı belirlenmiştir. Ancak yenilik kriteri, her iki belge için ayrı şekillerde ifade edilmiş olmakla birlikte, faydalı model belgeleri için de “mutlak yenilik kriteri”nin arandığı söylenebilir. Bu konudaki tek farklılık, kullanım konusunda ortaya çıkmaktadır. Patent korumasının sağlanabilmesi için aranan “yenilik kriteri”nin tesbitinde tüm dünyadaki yazılı açıklamalar ve kullanımlar dikkate alınmakta, faydalı model korumasının sağlanabilmesi için aranan “yenilik kriteri”nin tesbitinde ise, tüm dünyadaki yazılı açıklamaların yanı sıra sadece Türkiye çapındaki kullanımlar dikkate alınmaktadır.[4, 5]

Patentlenebilirlik kriterlerinden biri olan “teknğin bilinen durumunun aşılması” kavramı, faydalı model belgesi için öngörülmemiştir. Faydalı modelde, buluş basamağı yani buluşun ilgili olduğu teknik alandaki uzman bir kişi tarafından tekniğin bilinen durumundan aşık bir şekilde çıkarılmayan bir faaliyet sonucu gerçekleştirilmiş olması kriteri aranmaz.[4]

Bu belirlemelerden hareketle “sanayiye uygulanabilirlik koşulu”nun her iki belge için ortak bir kavram olduğu, “teknğin bilinen durumunun aşılması” kriterinin sadece patentler için gerekli olduğu, “yenilik” kriterinin ise patent ve faydalı model belgesi için ayrı ayrı düzenlendiği söylenebilir.[4]

Faydalı model başvurularının incelenmesi ve yayınlanması ile ilgili hükümler, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 160 ıncı maddesi ile düzenlenmiştir. Faydalı model başvurularına sadece şekli inceleme yapılmaktadır. Bu inceleme, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 42 nci ila 52 nci maddelerinde ve Kanun Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmelikte öngörülen şekli şartlara uygunluk açısından yapılmakta ve başvuru konusunun faydalı model ile korunacak konular kapsamına girip girmediğine bakılmaktadır. Şekli şartlara uygunluk açısından yapılan inceleme sonucunda, korumaya engel olacak bir eksikliğin bulunmadığına veya mevcut eksikliğin belirlenip de, başvuru sahibine bildirilip üç ay içinde başvuru sahibi tarafından bu eksikliğin giderildiğine karar verildiği takdirde, bu karar başvuru sahibine bildirilir.[5]

Başvurunun toplumun incelemesine açılması için, başvuru konusu buluşa ait tarifname, istem veya istemler ve varsa resim veya resimler, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmelik hükümlerine göre yayımlanır. Yayımlanan başvurular, Yönetmelikte şekil ve şartları tespit edilen hususları kapsayacak şekilde, Resmi Patent Bülteninde ilan edilir.[5]

551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 56 ncı maddesi, patent başvurusu için gerekli olan tekniğin bilinen durumu ile ilgili araştırma yapılmasının talep edilmesi ve aksi halde başvurunun geri alınmış sayılacağı şeklinde bir hüküm içermekte, faydalı model belgesi için ise böyle bir hüküm yer almamaktadır. Özel olarak talep edilmedikçe, tekniğin bilinen durumu ile ilgili rapor düzenlenmeyeceği, faydalı model belgesiyle

ilgili 160 ıncı maddenin son fıkrasında Şu Şekilde ifade edilmektedir: "Patentler için dŐzenlenmesi ngrŐlen, tekniğin bilinen durumu ile ilgili araştırma raporu faydalı model belgeleri için dŐzenlenmez. Ancak faydalı model başvurusu sahibi veya faydalı model belgesi sahibi tarafından, tekniğin bilinen durumu ile ilgili araştırma raporu dŐzenlenmesi, EnstitŐden zel olarak talep edilmesi halinde tekniğin bilinen durumu ile ilgili araştırma raporu, faydalı model belgesi için de dŐzenlenir." [5]

Menfaati olan her kişi veya kurum, faydalı model başvurusunun ilanından itibaren őr ay içinde, faydalı model verilmesi için yapılan başvuruya gerekçe göstererek itirazda bulunabilir. İtiraz iŐlemlerine ilişkin hŐkŐmler, 551 Sayılı Kanun HŐkmŐnde Kararnamenin 161 inci maddesi ile dŐzenlenmiŐtir. İtiraz konusu; faydalı model belgesi verilebilmesi için aranan Őartların yerine getirilmediği, yenilik niteliğinin olmadığı veya tarifnamenin buluş konusunu uygulayacak yeterlikte açık ve tam olmadığı Şeklinde olabilir. İtiraz konusu olarak, TŐrk Patent EnstitŐsŐne yapılamayacak tek konu, başvuru sahibinin faydalı model istemeye hakkı olmadığıdır. Bu konudaki itiraz, patentlerde olduğu gibi, ancak mahkemeye yapılabilmektedir. Yapılan itirazlar, itiraz sŐresinin sonunda, başvuru sahibine bildirilir ve başvuru sahibine, karşı grŐŐlerini bildirmesi, gerekli grŐrse istem veya istemlerinde değişiklik yapabilmesi veya yapılan itirazları dikkate almaksızın belge verilmesini talep etmesi için őr ay sŐre tanınır. [5]

Başvuru sahibinin itirazlara cevap verme sŐresinin bitiminden sonra uygulanacak iŐlemler, 551 Sayılı Kanun HŐkmŐnde Kararnamenin 162 nci maddesi hŐkmŐ ile belirlenmiştir. Buna göre; TŐrk Patent EnstitŐsŐ, őrŐncŐ kişilerin itirazını dikkate almaksızın, faydalı model belgesinin verilmesi konusunda kararını verir. Söz konusu kararda, tescil için ngrŐlen őrcretin, őr ay içinde ödenmesi gerektiği tebliğ edilir. Bu őrcretin ödenmemesi halinde, başvuru geri alınmiŐ kabul edilir. őrcretin ödenmesi

durumunda, faydalı model belgesinin verileceği Resmi Patent Bülteninde ilan edilir.[5]

Faydalı model belgesi verildikten sonra, üçüncü kişilerce yapılabilecek itirazlar ve bunların doğuracağı sonuçlar, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 163 üncü maddesi hükmü ile belirlenmiştir. Buna göre; üçüncü kişiler sadece, buluş bütünlüğü ile ilgili 45 inci madde hükmü hariç olmak üzere, başvuruda, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 42 nci ila 52 nci maddeleri hükmü uyarınca şekli eksiklikler bulunduğu gerekçesiyle itiraz edebilirler. Bu hususta bir itiraz yapabilmek için, yayınlanmış bulunan faydalı model belgesi başvurusuna daha önce itiraz yapmış olma şartı aranmaz. Türk Patent Enstitüsü tarafından yapılan inceleme sonucunda, şekli bir işlemin yerine getirilmediği veya önemli bir şekli işlemde eksiklik yapıldığı tespit edilirse, faydalı model belgesi verilmesi ile ilgili işlemlerin geçersizliği ve eksikliğin yapıldığı yere kadar geriye dönülerek, işlemlerin yeniden yapılması sonucu doğar.[5]

Faydalı modelin koruma süresi, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 164 üncü maddesi hükmüne göre on yıldır ve uzatılamaz. Ayrıca, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 121 inci maddesi hükmü uyarınca ek patent başvurusu yapabilme hakkı, faydalı modeller için tanınmamıştır.[5]

Faydalı model belgesinin hükümsüzlük halleri, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 165 inci maddesi ile belirlenmiştir. Faydalı model belgesinin hükümsüzlüğü ile ilgili haller, patentler için kabul edilmiş hükümlere paralel olarak düzenlenmiştir. Faydalı model belgeleri için öngörülen hükmün patentlerden farkı, hükümsüzlüğün ileri sürülebilmesi için, zarar gören üçüncü kişilerin 161 inci maddeye göre itirazda bulunmuş olmalarının şart kabul edilmesidir. Madde hükmüne göre, 161 inci maddeye göre daha önce itirazda bulunmamış üçüncü kişiler zarar görseler dahi, itiraz yapmaları söz konusu olmayacaktır.[5]

Faydalı model belgesinin hükümsüz sayılmasına;

- Faydalı model belgesi konusunun, faydalı model belgesi verilerek korunan buluşlar kapsamına girmediğinin ve yenilik unsuru taşımadığının ispat edilmesi,
 - Faydalı model belgesi konusu buluşun, buluş konusunun ilgili olduğu teknik alandaki bir uzmanın onu uygulamaya koyabilmesini mümkün kılacak yeterlikte, açık ve tam olarak tanımlanmadığının ispat edilmesi,
 - Faydalı model belgesi konusunun, faydalı model belgesi verilmesi için yapılmış olan başvurunun kapsamı dışına çıktığının ispat edilmesi,
 - Faydalı model belgesi sahibinin, faydalı model belgesi isteme hakkına sahip bulunmadığının ispat edilmesi
- durumunda mahkeme tarafından karar verilir.[5]

Faydalı model belgesinin hükümsüzlüğü, zarar gören üçüncü kişiler veya Cumhuriyet Savcılığı vasıtasıyla ilgili resmi makamlar veya faydalı model belgesi isteme hakkına sahip kişiler tarafından talep edilebilir. Daha önce de belirtildiği gibi, zarar gören üçüncü kişilerin ve ilgili resmi makamların faydalı model belgesinin hükümsüzlüğünü talep edebilmeleri için, 161 nci maddeye göre itiraz yapmış olmaları şarttır.[5]

Faydalı model belgesinin tamamının hükümsüz kılınmasına karar verilebileceği gibi, sadece bir bölümünün hükümsüz kılınmasına da karar verilebilir. Bu durumda, hükümsüzlük nedenlerine ilişkin olan istem veya istemler iptal edilir, faydalı model belgesi, diğer istem veya istemler için geçerli kalır.[5]

Üçüncü kişilerin 161 inci maddeye göre yaptıkları gerekçeli itirazların, başvuru sahibi tarafından dikkate alınmadan belgenin verilmiş olması ve mahkeme tarafından itiraz konusu nedenden dolayı

hükümsüzlük kararı verilmesi durumunda, zarar gören üçüncü kişilerin tazminat talep hakkı doğar.[5]

Faydalı model belgelerine ilişkin açık bir hüküm bulunmadığı ve faydalı model belgelerinin özelliği ile çelişmediği takdirde, patentler için öngörülen hükümlerin, faydalı model belgeleri için de uygulanacağı, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 166 ncı maddesi ile belirlenmiştir.[5]

Faydalı model belgesi başvurusunun patent başvurusuna değiştirilmesi ile ilgili hükümler, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 167 nci maddesi ile düzenlenmiştir. Başvuru sahibinin değiştirme talebi yapabilmesi için, faydalı model belgesi verilmesi hakkındaki kararın Enstitü tarafından henüz alınmamış olması gerekmektedir. Değiştirme talebinin yapılması durumunda, talep tarihinden itibaren 1 ay içinde, Enstitü, değiştirme için gerekli olan belgeleri başvuru sahibine bildirir ve bu belgeleri tamamlaması için 1 ay süre verir. Gerekli belgelerin bu süre içinde tamamlanmaması halinde, değiştirme talebi yapılmamış kabul edilir ve başvuru, faydalı model belgesi başvurusu olarak işlem görmeye devam eder. Değiştirmenin gerçekleşmesi halinde, faydalı model belgesi başvurusu geçersiz olur, faydalı model belgesi başvurusunda rüçhan hakkı talep edilmiş ise, aynı rüçhan hakkı patent başvurusuna da tanınır ve patent başvurusu, faydalı model belgesi başvurusunun başvuru tarihinden itibaren geçerli olur.[5]

Bir faydalı model belgesi konusunun, aynı zamanda endüstriyel tasarım olarak da tescil edilebileceği, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 169 uncu maddesi hükmüne göre belirlenmiş ve bu durumda ilgili kanun hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.[5]

551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 170 inci maddesi hükmüne göre, aynı buluş konusu, hem faydalı model belgesi hem de patent verilerek korunamaz.[5]

Faydalı model belgesi başvuruları ve belgeleri için Türk Patent Enstitüsü tarafından uygulanacak ücretler, her yıl Resmi Gazete’de yayınlanan Ücret Tebliği ile belirlenmekte olup, 2000 yılı için başvuru ücreti 11 milyon TL’dir. İlk yıl için yıllık ücret alınmamakta, sonraki yıllar içinse en geç başvuru tarihine tekabül eden ay ve günde peşinen ödenmektedir. Yıllık ücretler, ikinci yıl için 50 milyon TL, üçüncü yıl için 56 milyon TL, dördüncü yıl için 61 milyon TL, beşinci yıl için 67 milyon TL, altıncı yıl için 72 milyon TL, yedinci yıl için 79 milyon TL, sekizinci yıl için 83 milyon TL, dokuzuncu yıl için 90 milyon TL, onuncu yıl için 94 milyon TL’dir. Bu ücretler, ekonomik göstergeleri bakımından Türkiye’ye benzeyen Macaristan’ın uyguladığı ücretlerle karşılaştırıldığında (1 Forint, 2.384 TL olarak alınmıştır.), birbirlerine çok yakın olduğu görülmektedir. Tek fark, Türkiye’de, başvuru sahibi ve buluş sahibinin aynı olup olmadığına bakılmaksızın aynı ücretlerin uygulanmasıdır.

3.3 Patent ve Faydalı Model Sistemleri Arasındaki Farklılıklar

Türkiye’de 27 Haziran 1995 tarihinde yürürlüğe giren modern sınai mülkiyet sistemi ile hem patent korumasının modernizasyonu sağlanmış hem de “faydalı model” kavramı ilk kez mevzuata alınmıştır. Her iki koruma türünün de aynı amaca hizmet etmeleri nedeniyle, aynı Kanun Hükmünde Kararname ile yasal çerçeve çizilmiştir. Ancak, bu iki sistemin hükümleri arasında farklılıklar mevcut olup, bu farklılıklar faydalı model sisteminin daha hızlı ve daha düşük maliyetli bir sistem olmasını sağlamıştır.

Patent ile sağlanan koruma süresi, başvuru tarihinden itibaren 20 yıl olup, bu süre faydalı model korumasında 10 yıldır.

Patent verilerek korunamayacak buluşlar ve konular, daha önce “buluşların korunması” bölümünde anlatıldığı şekilde 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 6 ncı maddesi hükmü ile belirlenmiştir. Faydalı model belgesi verilerek korunamayacak konular ve buluşlar ise, 155 inci madde hükmü ile, 6 ncı maddede belirtilen konuların yanı sıra usuller, bu usuller sonucu elde edilen ürünler ile kimyasal maddeler olarak tanımlanmıştır.

Patent başvurusunda yenilik kriteri için, başvuru tarihinden önce, dünyanın herhangi bir yerinde erişilebilir olan yazılı ve sözlü tanıtım, kullanım veya bir başka yolla açıklanan bilgiler dikkate alınmakta, faydalı model belgesi başvurusunda yenilik kriteri için ise, başvurusu tarihinden önce, dünyanın herhangi bir yerinde erişilebilir olan yazılı veya bir başka yolla açıklanan bilgiler ve patentten farklı olarak sadece ülke çapındaki kullanımlar dikkate alınmaktadır.

Patent başvuruları için korunabilme kriterlerinden biri olan buluş basamağı kriteri, bir başka deyişle, buluşun, ilgili olduğu teknik alandaki bir uzman tarafından, tekniğin bilinen durumundan aşikar bir şekilde çıkarılamayan bir faaliyet sonucu gerçekleşmiş olması gerekliliği, faydalı model belgesi başvurularının korunması için aranan bir kriter değildir.

Patent başvurularının değerlendirilmesine ilişkin yapılan incelemeler; 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 42 nci ila 52 nci maddelerinde ve Kanun Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmelikte öngörülen şekli şartlara uygunluk açısından yapılan şekli inceleme, tekniğin bilinen durumunun tespiti için yapılan araştırma işlemi ve başvurunun patentlenebilirlik kriterlerini taşıyıp taşımadığının tespiti için yapılan esasa ilişkin incelemedir. Faydalı model belgesi başvurularının değerlendirilmesinde ise, sadece 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 42 nci ila 52 nci maddelerinde ve Kanun

Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmelikte öngörülen şekli şartlara uygunluk açısından şekli inceleme yapılmaktadır.

551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 165 inci maddesi hükmüne göre, zarar gören üçüncü kişilerin ve resmi makamların, bir faydalı model belgesinin hükümsüzlüğünü talep edebilmeleri için, o belge ile ilgili olarak 161 inci madde uyarınca başvuru yayınından itibaren üç aylık sürede itiraz yapmış olmaları şartı aranmakta iken, zarar gören üçüncü kişilerin ve resmi makamların, bir patentin hükümsüzlüğünü talep edebilmesinde böyle bir şart aranmamaktadır.

551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 121 inci maddesi hükmüne göre, patent konusu buluşu mükemmelleştiren veya geliştiren ve asıl patentin konusu ile bütünlük içinde bulunan buluşlar için ek patent başvurusunda bulunulabilmekte iken, 164 üncü madde hükmüne göre, faydalı modellerde ek belge verilmemektedir.

3.4 KOBİ'ler ve Faydalı Model Korumasının KOBİ'lere Etkisi

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin (KOBİ), ülkemiz açısından genel bir değerlendirmesi yapılacak olursa; işyeri sayısı, çalışan sayısı ve yarattığı katma değer olmak üzere üç önemli göstergeye bakıldığında, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin, ülkemizin gerek sosyal gerekse ekonomik dokusunda önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsünün 1992 yılında yaptığı genel sanayi ve işyerleri sayımının sonuçlarına göre, 196.793 küçük ve orta ölçekli sanayi işletmesinde 935.144 çalışan bulunmaktadır. İmalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin % 99.5'ini oluşturan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri, imalat sanayindeki istihdamın % 61.1'ini karşılamaktadır. Yaratılan katma değerde ise küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin payı % 27.3'dür.[23]

KOBİ'lerin özelliği, daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamaları, teknolojik yeniliklere daha yatkın olmaları, büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısı olmalarıdır.[23]

KOBİ'lerin teknolojik açıdan en önemli sorunları, teknoloji düzeylerinin genellikle düşük olması, yurtiçi ve yurtdışı teknik gelişmeleri yeterince izleyememeleri ve Gümrük Birliği şartlarında rekabet güçlerinin geliştirilmesine ihtiyaç duymalarıdır.[23]

Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin, teknolojik ve ekonomik sorunlarının çözümü, geliştirdikleri küçük buluşların korunabilmesi ile yakından ilgilidir. Patent sisteminin, küçük yeniliklerin ve geliştirmelerin korunmasına imkan vermemesi ve çok pahalı bir sistem olmasından dolayı, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin ihtiyaçlarına cevap veremediği açıktır. KOBİ'lerin teknolojiye büyük yatırımlar yapamadıkları gerçeği ve KOBİ'lerin ekonomideki payı gözönüne alındığında, geliştirdikleri küçük geliştirmelerin korunmasının gerekliliği daha iyi anlaşılmaktadır.

Patent korumasına alternatif olarak faydalı model sisteminin getirilmesinin en önemli nedenlerinden biri, küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin daha hızlı bir sürede ve daha az maliyetle buluşlarını koruma altına alabilmeleri imkanını sağlamaktır. Faydalı model sisteminin hedef kitlesi arasında yer alan KOBİ'lerin kendi ekonomik güçleri ve ülke ekonomisindeki yeri değerlendirildiğinde, bu kitlenin sistemden en çok yararlanması gereken kesim olduğu düşünölmektedir. Faydalı model sisteminin Türk mevzuatına girdiği 27 Haziran 1995 tarihinden 2000 yılı sonuna kadar toplam 1.549 faydalı model başvurusu yapılmış olup, bunlardan 683 tanesi KOBİ'ler tarafından yapılmıştır. Yaklaşık 200.000 küçük ve orta ölçekli sanayi işletmesinin var olduğu göz önüne alındığında bu rakamın çok düşük olduğu ve KOBİ'lerin bu sistemden

yeterince faydalanamadığı görülmektedir. Ancak yıllara göre bir değerlendirme yapıldığında, KOBİ'ler tarafından yapılan faydalı model başvuru sayısının her geçen yıl artmakta olduğu görülmektedir.

<u>Yıllar</u>	<u>KOBİ'ler tarafından yapılan faydalı model başvuru sayısı</u>
1995	10
1996	75
1997	85
1998	140
1999	157
2000	216
Toplam:	683

Faydalı model sisteminden KOBİ'lerin daha fazla yararlanabilmeleri için, mutlaka bu sistemin küçük ve orta ölçekli sanayicilere tanıtılması, sistemin avantajlarının anlatılması ve bunun mümkün olduğunca geniş bir kitleye ulaşacak şekilde yapılması gerektiği düşünülmektedir.

3.5 Türkiye'de Faydalı Model Koruması İle İlgili İstatistikler

Türkiye'de faydalı model koruması, 27 Haziran 1995 tarihinde yürürlüğe giren 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve bu Kanun Hükmünde Kararnamenin Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmelik hükümlerine göre, bu tarihten itibaren uygulanmaya başlamıştır.

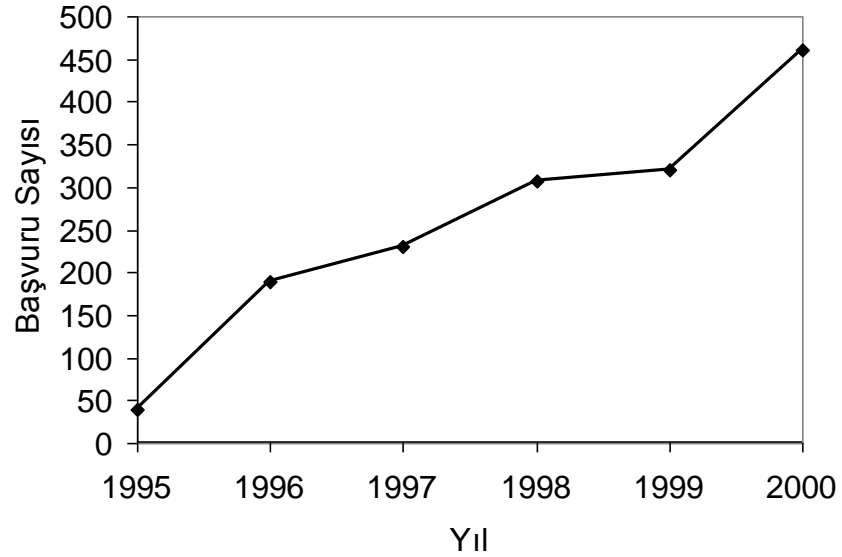
27 Haziran 1995 tarihinden 2000 yılı sonuna kadar yapılan faydalı model başvurularına ilişkin istatistikler; yıllara göre faydalı model başvuru sayıları olarak Tablo 3'te ve yıllara göre faydalı model tescil sayıları olarak Tablo 4'te verilmiştir. Bu verilerdeki değişim ise sırasıyla Grafik 1 ve Grafik 2'de görülmektedir.

Uluslararası patent sınıflandırmasına göre yapılan istatistikler; 1995 yılı için Grafik 3'te, 1996 yılı için Grafik 4'de, 1997 yılı için Grafik 5'te, 1998 yılı için Grafik 6'da, 1999 yılı için Grafik 7'de ve 2000 yılı için Grafik 8'de verilmiştir.

3.5.1 Faydalı Model Başvuru Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

<u>Yıllar</u>	<u>Faydalı Model Başvuru Sayısı</u>
1995	40
1996	189
1997	231
1998	308
1999	321
2000	460

Tablo 3-Türkiye'de Yıllara Göre Faydalı Model Başvuru Sayıları

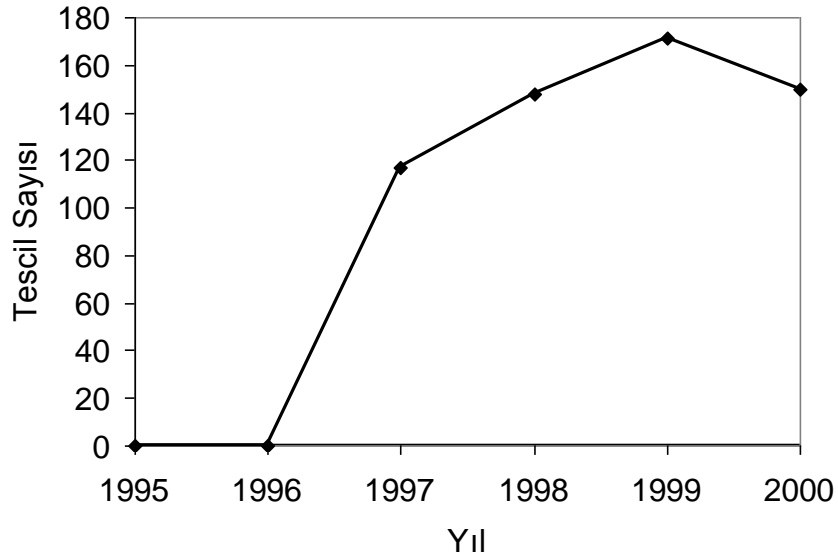
Grafik 1-Yıllara Göre Faydalı Model Başvuru Sayılarının Değişimi

Faydalı model korumasının uygulanmaya başlandığı tarihten itibaren, her yıl faydalı model başvurularında bir artış olduğu gözlenmektedir. En büyük artış, % 43.3 ile 2000 yılında gerçekleşmiştir.

3.5.2 Faydalı Model Tescil Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

<u>Yıllar</u>	<u>Faydalı Model Tescil Sayısı</u>
1995	0
1996	0
1997	117
1998	148
1999	171
2000	150

Tablo 4-Türkiye’de Yıllara Göre Faydalı Model Tescil Sayıları

Grafik 2-Yıllara Göre Faydalı Model Tescil Sayılarının Değişimi

Faydalı model korumasının uygulanmaya başladığı tarihten itibaren, faydalı model tescil işlemlerinin süresi de göz önüne alındığında, 1995 ve 1996 yıllarında hiç faydalı model tescili yapılmamış olması normal olarak değerlendirilebilir. Faydalı model tescil sayılarında her yıl bir artış olduğu, ancak 2000 yılında bir düşüş yaşandığı gözlenmektedir. 2000 yılındaki bu düşüşün sebebi, Türk Patent Enstitüsündeki iş yoğunluğu nedeniyle, tescil işlem süresinin uzaması olarak değerlendirilebilir.

3.5.3 Faydalı Model Başvuru Sayılarının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına (IPC) Göre Dağılımı

1971 yılında imzalanan ve Türkiye’de 1 Ekim 1996 tarihinde yürürlüğe giren “Uluslararası Patent Sınıflandırmasına İlişkin Strasbourg Anlaşması” ile patent başvurusuna konu olan buluşlar için ortak sınıflandırma sağlanmıştır. Bu sınıflandırma sistemi, 8 ana gruptan oluşmaktadır:

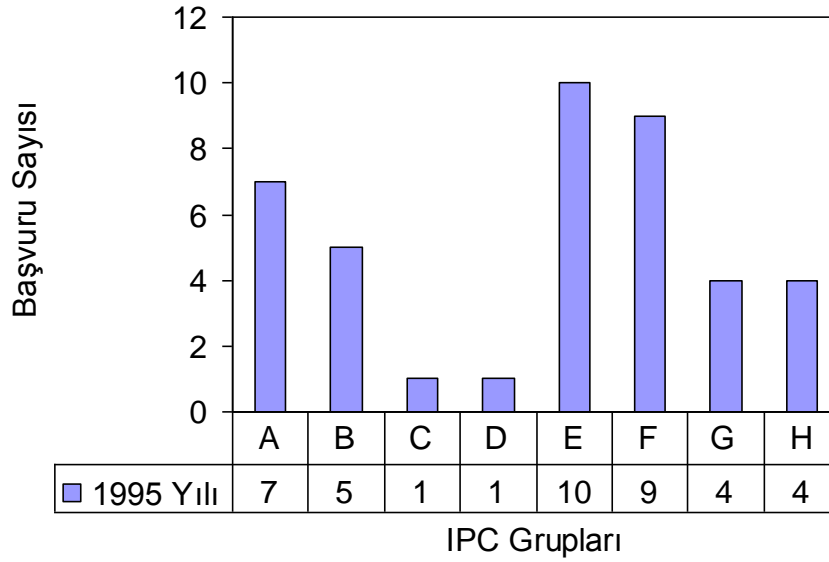
- A – İnsan İhtiyaçları
- B – İşlemlerin Uygulanması; Taşımacılık
- C – Kimya; Metalurji
- D – Tekstil; Kağıt
- E – Sabit Yapılar
- F – Makine Mühendisliği; Aydınlatma; Isıtma; Silahlar; Patlayıcılar
- G – Fizik
- H – Elektrik

Böyle bir sınıflandırma, çeşitli alanlardaki teknolojik gelişmenin değerlendirilebilmesi açısından çok önemlidir.

Türkiye’de henüz çok az sayıda faydalı model başvurusu yapılmış olması nedeniyle, patent sınıflandırmasına göre yapılan istatistiklerin, teknolojinin hangi alanda geliştiğini göstermesi bakımından yeterli

olamayacağı düşünülmektedir. Ancak, yapılan faydalı model belgesi başvurularının, teknolojinin hangi alanlarında ne yoğunlukta yapıldığını göstermesi bakımından, patent sınıflandırmasına göre yapılan istatistiklerin önemli olduğu düşünülmektedir.

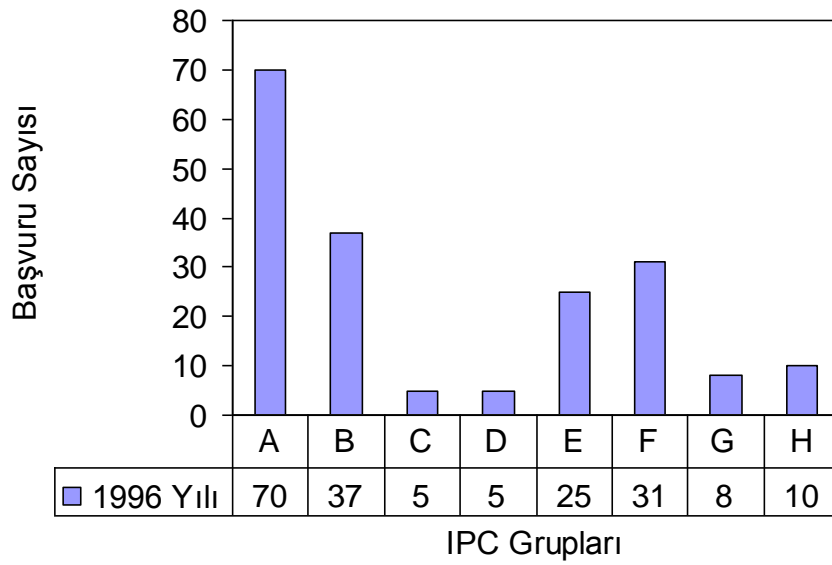
3.5.3.1 1995 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı

Grafik 3-1995 Yılı Faydalı Model Başvurularının IPC'ye Göre Dağılımı

1995 yılında yapılan faydalı model başvurularının, en fazla E sınıfından (inşaat sektöründen) yapıldığı, C ve D sınıflarından ise sadece birer başvurunun yapıldığı görülmektedir.

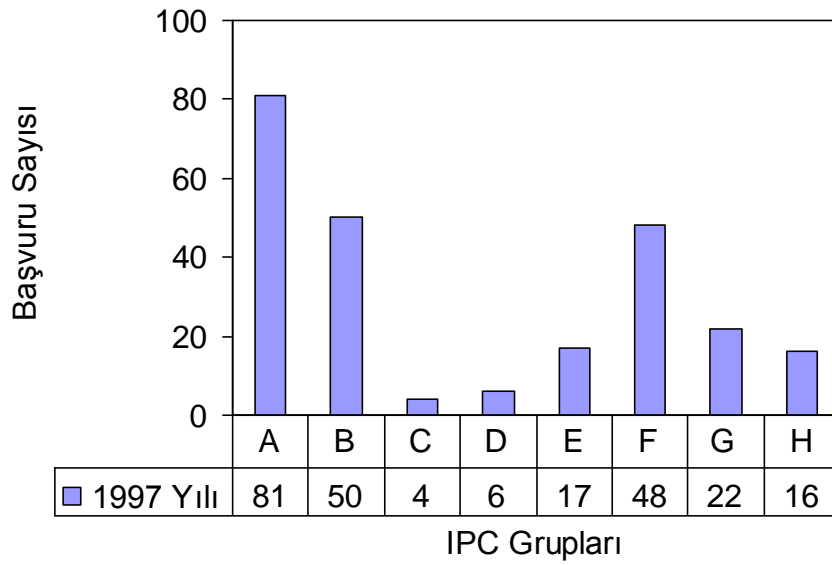
3.5.3.2 1996 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı

Grafik 4-1996 Yılı Faydalı Model Başvurularının IPC'ye Göre Dağılımı

1996 yılında yapılan faydalı model başvurularının, en fazla A sınıfından (insan ihtiyaçlarından) yapıldığı görülmektedir. Bunu, sırasıyla B, F ve E sınıfları izlemekte olup, en az sayıda başvurunun C ve D sınıflarından yapıldığı görülmektedir.

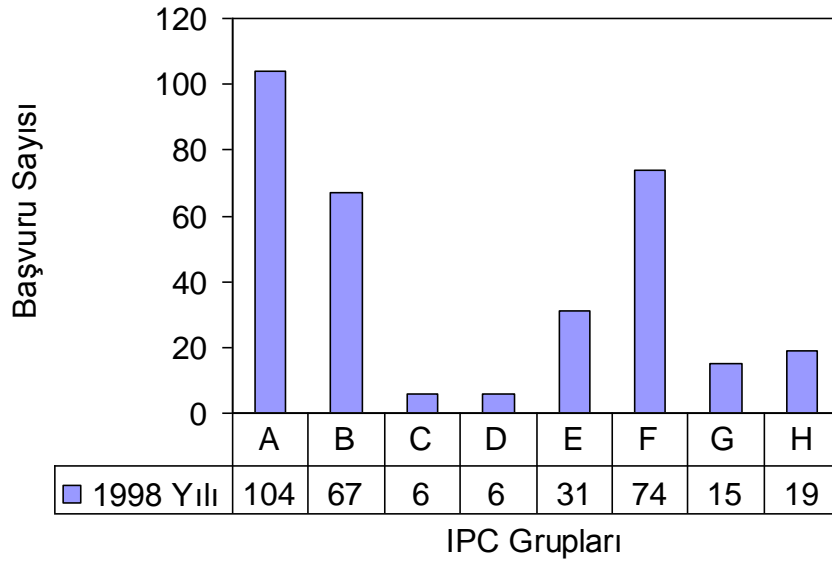
3.5.3.3 1997 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı

Grafik 5-1997 Yılı Faydalı Model Başvurularının IPC'ye Göre Dağılımı

1997 yılında yapılan faydalı model başvurularının, en fazla A sınıfından (insan ihtiyaçlarından) yapıldığı görülmektedir. Bunu, sırasıyla B ve F sınıfları izlemekte olup, en az sayıda başvurunun C ve D sınıflarından yapıldığı görülmektedir.

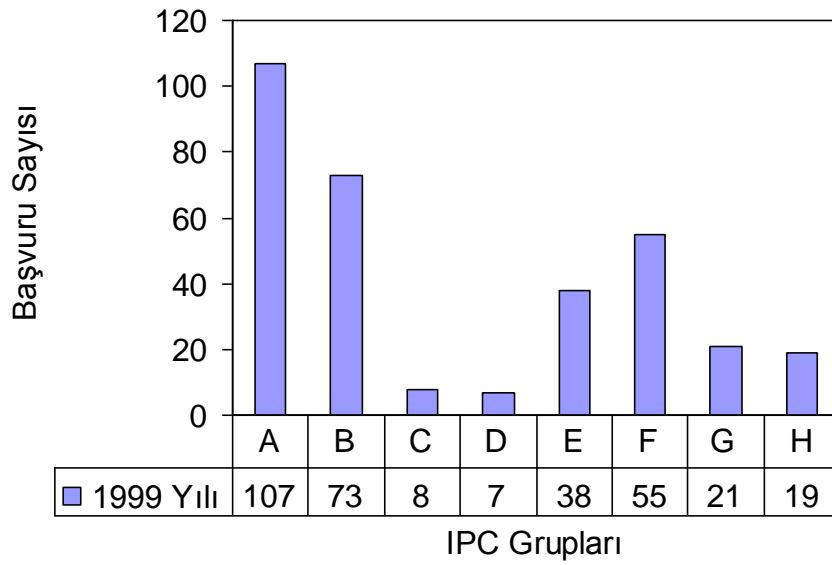
3.5.3.4 1998 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı

Grafik 6-1998 Yılı Faydalı Model Başvurularının IPC'ye Göre Dağılımı

1998 yılında yapılan faydalı model başvurularının, en fazla A sınıfından (insan ihtiyaçlarından) yapıldığı görülmektedir. Bunu, sırasıyla F ve B sınıfları izlemekte olup, en az sayıda başvurunun C ve D sınıflarından yapıldığı görülmektedir.

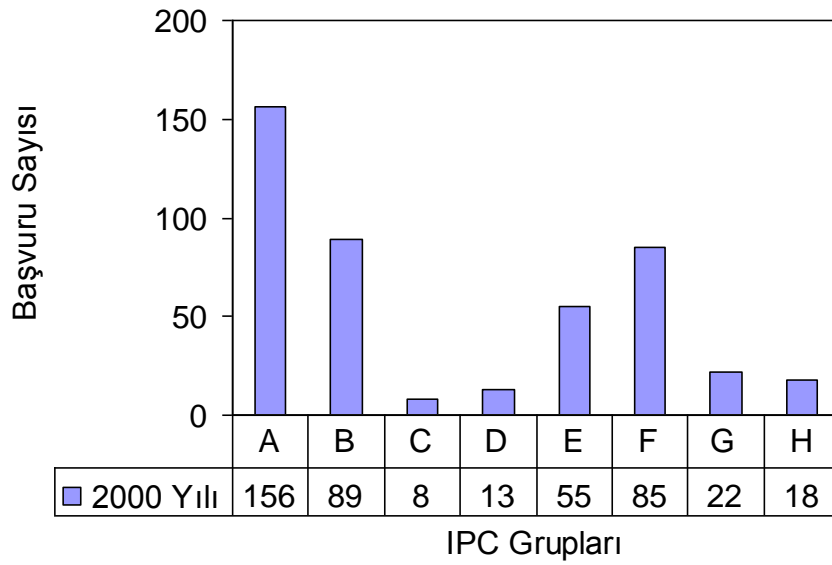
3.5.3.5 1999 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı

Grafik 7-1999 Yılı Faydalı Model Başvurularının IPC'ye Göre Dağılımı

1999 yılında yapılan faydalı model başvurularının, en fazla A sınıfından (insan ihtiyaçlarından) yapıldığı görülmektedir. Bunu, sırasıyla B ve F sınıfları izlemekte olup, en az sayıda başvurunun C ve D sınıflarından yapıldığı görülmektedir.

3.5.3.6 2000 Yılında Yapılan Faydalı Model Başvurularının Uluslararası Patent Sınıflandırmasına Göre Dağılımı

Grafik 8-2000 Yılı Faydalı Model Başvurularının IPC'ye Göre Dağılımı

2000 yılında yapılan faydalı model başvurularının, en fazla A sınıfından (insan ihtiyaçlarından) yapıldığı görülmektedir. Bunu, sırasıyla B ve F sınıfları izlemekte olup, en az sayıda başvurunun C ve D sınıflarından yapıldığı görülmektedir.

Tüm bu verilerden çıkarılabilecek genel sonuç; faydalı model başvurularının en fazla A, F ve B sınıflarından yapıldığıdır. Bu da göstermektedir ki; faydalı model sisteminden en çok yararlananlar, günlük insan ihtiyacına yönelik şahsi ve ev eşyaları üretimi yapan sektörler, aydınlatma ve ısıtma gereçleri üreten sektörler ve otomotiv sektörüdür. Faydalı model başvurularının, en az C ve D sınıflarından yapıldığı da bir diğer genel sonuçtur. Bu da göstermektedir ki; tekstil ve kağıt sanayi (D sınıfı), faydalı model sisteminden yeterince yararlanmamaktadır. Usuller, bu usuller sonucu elde edilen ürünler ile kimyasal maddeler, faydalı model koruması dışında bırakıldığı için, C sınıfından (kimya; metalurji) yapılan başvuruların az olması normal olarak değerlendirilmektedir.

III. BÖLÜM

SONUÇ

Buluşların korunması konusunda patent korumasına alternatif olan faydalı model korumasının dünyanın pek çok ülkesinde uygulandığı görülmektedir. Faydalı model korumasını sınai mülkiyet mevzuatlarına dahil eden ülkeler, bu sistemin amacını, patentlenebilirlik kriterlerine tam anlamıyla sahip olmayan ancak teknolojik gelişmeye katkısı olan küçük geliştirmelerin korunması olarak tanımlamışlardır. Bu nedenle, küçük geliştirmelerin kaynağı olan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri, faydalı model sisteminin hedef kitlesi olarak görülmüş ve sistemin bu işletmelerin ihtiyaçları doğrultusunda uygulanması planlanmıştır.

Türkiye'deki küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin ülke ekonomisindeki yeri göz önüne alındığında, özellikle bu işletmelere hizmet edecek şekilde düzenlenmiş bir faydalı model sisteminin gerekliliği açık olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak, Türkiye'de KOBİ'ler tarafından yapılan faydalı model belgesi başvurularının çok az sayıda olduğu görülmekte, bu nedenle sistemi tanıtıcı çalışmaların hızlandırılarak, KOBİ'lerin sistemden maksimum ölçüde yararlanmasının sağlanması gerektiği düşünülmektedir.

Tescil işlem süresinin kısalığı ve tescil maliyetinin düşüklüğü nedeni ile hızlı ve ucuz bir koruma sağlayan faydalı model sisteminin, dünyadaki uygulama şekillerinde farklılıklar görülmektedir. Faydalı model korumasında harmonizasyon sağlanması amacıyla, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanan direktif önerisi, her ne kadar şu anda yürürlüğe girmemiş olsa da, öncelik verilen topluluk patenti görüşmelerinden sonra, ortak pazardaki ihtiyaçlardan dolayı tekrar gündeme alınacaktır. Avrupa Birliğine aday olan Türkiye de, faydalı model

koruması ile ilgili mevzuatını, sistemdeki eksiklik ve aksaklıkları da göz önüne alarak, direktif önerisine uyumlu hale getirmelidir.

Faydalı model korumasının dünyadaki uygulamasından ve direktif önerisinin içeriğinden farklı olarak Türkiye’de, 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 160 ıncı maddesinin son fıkrası hükmüne göre, tekniğin bilinen durumu ile ilgili araştırma raporu düzenlenmesi talebi, sadece faydalı model belgesi başvurusu sahibi veya faydalı model belgesi sahibi tarafından yapılabilmektedir. Bu maddenin, araştırma raporu düzenlenmesini talep edecek kişiler arasına üçüncü kişileri de dahil edecek şekilde değiştirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Bu değişikliğin yapılması, Türkiye’deki uygulamanın gerek diğer ülkelerdeki uygulamalarla ve gerekse Avrupa Birliğinin direktif önerisi ile uyumlu olması açısından önemlidir. Yapılacak böyle bir değişiklik ile, faydalı model belgesinin gerekli kriterleri taşımadığını iddia eden kişilerin, araştırma raporu düzenlenmesi talebi ile bunu Enstitü nezdinde ispat edebilme şansları doğacak, böylece faydalı modellerin hükümsüzlüğü ile ilgili mahkemelere gidecek olan dava sayısı azalacaktır. Ancak bu araştırma raporu, patent başvurularında olduğu gibi mutlaka yeterli altyapıya sahip uluslararası bir araştırma otoritesi tarafından yapılmalıdır. Araştırma raporu düzenlenmesi amacıyla başka bir kurumun görevlendirilebilmesi ile ilgili bir madde, Avrupa Birliği direktif önerisinde de yer almaktadır.

Faydalı model korumasında yer alan önemli bir farklılık ta hükümsüzlük davası açabilme konusundadır. 551 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 165 inci maddesi ile; hükümsüzlük davası açabilecek kişiler, 161 inci maddeye göre itiraz yapmış olanlar ve faydalı model isteme hakkının kendisinde olduğunu iddia eden kişiler olarak tanımlanmıştır. Faydalı model başvurularının, herhangi bir araştırma veya inceleme raporu düzenlenmeden tescil edildiği göz önüne alındığında, faydalı model belgesi sahibinin, buluşu ile ilgili güvenilir bir koruma alabilmesi için böyle bir sınırlamanın uygun olacağı düşünülebilir. Ancak,

bunun iyi niyetli bir yaklaşım olduğu ve sonuçlarının zarar verebileceği de göz önüne alınmalıdır. Yatırım yapmak yerine var olan teknolojiyi taklit etmenin tercih edildiği bir ülkede, bu sınırlamanın, yeni olmadığı halde yeni olduğunu iddia ederek bir buluşa faydalı model belgesi almak isteyebilecek kötü niyetli kişilere yarar sağlayacağına dikkat edilmelidir. Faydalı model belgesi sahibi ile üçüncü kişiler arasında, haklara yönelik bir denge kurulabilmesi için, bu sınırlandırmanın kaldırılması gerektiği düşünülmektedir. Yasal sistemin yavaş işlemesi, gerçek hak sahibinin zarar görmesine yol açtığından, böyle bir değişikliğin, yasal sistemin hızlandırılmasından sonra yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] “Türkiye’de ve Dünyada Sınai Mülkiyet Koruması” Uluslararası Konferansı-Bildiriler (24-25 Haziran 1997 İstanbul), Türkçeleştirilmiş II. Baskı-Türk Patent Enstitüsü
- [2] TEKİNALP, Ünal – “Fikri Mülkiyet Hukuku”, 1999
- [3] YURTSEVER, Şaziye – “Patentin Hukuki Korunması ve İlgili Mevzuat”, 1999
- [4] ŞEHİRALİ, Feyzan Hayal – “Patent Hakkının Korunması”, 1998
- [5] “551 Sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”
- [6] HEATH, Christopher – “Utility Model Systems in Germany, Japan and Thailand – A Comparative Overview”
- [7] Alman Patent ve Marka Ofisi Web Sitesi (www.dpma.de) – “Order Concerning Utility Model Applications”
- [8] SCHMIDT, Josef, Vossius & Partner – “Utility Models in Germany”
- [9] Alman Patent ve Marka Ofisi Web Sitesi (www.dpma.de) – “Information for Utility Model Applicants”
- [10] Japon Patent Ofisi Web Sitesi (www.jpo-miti.go.jp) – “Japanese Utility Model Law”

[11] Kore Sınai Mülkiyet Ofisi Web Sitesi (www.kipo.go.kr) – “A Brief History of the Korean IPR System”

[12] Kore Sınai Mülkiyet Ofisi Web Sitesi (www.kipo.go.kr) – “Korean Utility Model Law”

[13] Ladas & Parry Newsletters & Bulletins (www.ladas.com) – “Korea-Revision of Patent and Utility Model Laws”

[14] Kore Sınai Mülkiyet Ofisi Web Sitesi (www.kipo.go.kr) – “Schedule of Fees”

[15] Macar Patent Ofisi Web Sitesi (www.hpo.hu) – “Law No. XXXVIII of 1991 on Utility Model Protection”

[16] Macar Patent Ofisi Web Sitesi (www.hpo.hu) – “Schedule of Fees”

[17] Intellectual Property Rights Helpdesk-IP News: Daily IP News updates (www.ipr-helpdesk.org) – “Utility Models Still Divide EU Experts”

[18] Intellectual Property Rights Helpdesk-IP Issues: Documents (www.ipr-helpdesk.org) – “Utility Models-An Alternative to Patents?”

[19] Ladas & Parry Newsletters & Bulletins (www.ladas.com) – “EU-Green Paper on Utility Model Protection”

[20] Intellectual Property Rights Helpdesk-IP Issues: Documents (www.ipr-helpdesk.org) – “1998 Amended Proposal for a Directive on Utility Models”

[21] Hollanda Sınai Mülkiyet Ofisi – “Annual Report 1999”

[22] “Beşinci Yılında Türk Patent Enstitüsü” – TPE Yayın No: 21, Haziran 1999

[23] Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Web Sitesi (www.kosgeb.gov.tr)